

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologiae Moralis Super Decalogum Seu Decem Dei Praecepta Pars ...

Tractatus I. Prooemialis De Principiis communibus Doctrinae Moralis,
Conscientia, Actu Humano, Et Peccato In Genere

Sporer, Patricius

Salisburgi, 1713

Sectio IV. De Conscientia Dubia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59488](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59488)

de omnium bonorum possessione &c. Sic Diana. Cui ego, quantum est ex iustitia, omnino acquiescere cogor: at certe non quantum est ex charitate, in causa sanguinis.

SECTIO IV.

De Conscientia Dubia.

SUMMARIUM.

65. Dubium negativum, & positivum, ex parte actus, & ex parte motivi.
66. Dubium speculativum & practicum.
67. Dubium juris & dubium facti.
68. Conscientia intrinsecè & extrinsecè dubia.
69. Cum conscientia formaliter & extrinsecè dubia non licet operari.
70. In dubiis tutior pars est eligenda: quomodo hoc intelligendum?
71. In dubio practice practico, semper eligenda est pars tutior.
72. Non verò in dubiis speculativis.
73. Cum conscientia extrinsecè, objectivè, & speculativè tantum dubia, practice tamen certà, & resolutà licitè operamur.
74. Resolutio practica fieri debet cum ratione.
75. In dubio melior est conditio possidentis, non tantum in materia iustitiæ, sed & aliarum legum, ac virtutum.
76. Possessio tamen adjuvans in dubio sit bonà fide cepta. Exemplum in materia Iustitiæ.
77. Exemplum aliud in materia Matrimonii.
78. In dubio non presumitur factum, sed demonstrari debet.
79. Regula generalis: quod certum, vel prius est, possidet, & presumitur.
80. Regula I. Specialis si lex sit dubia, voluntas possidet: secus, si lex sit certa.
81. Exempla primæ partis.
82. Exempla secundæ partis.
83. Regula 2 Specialis: in dubio facti fundantis legem, homo

86. *mo possidet: è contra in dubio facti supponenti-
gem.*
84. *Exempla prima partis.*
85. *Exempla secunda partis.*
86. *Regula 3. Specialis: in dubio circa tempus incho-
obligationis homo possidet: lex verò in dubio, et
tempus finiendi obligationem.*
87. *Exempla mixta utriusque partis.*
88. *Regula 4. in dubio de modo obligationis contracte
vel solutionis facte presume, quod tibi sciet.*
89. *Exempla obligationis contracte.*
90. *Exempla solutionis facte.*
91. *Dubia miscellanea.*
92. *Peccatum dubium.*
93. *Maleficium dubium.*
94. *Bellum dubium.*
95. *Subditus dubitans.*
96. *Quoad leges penales, etiam censurarum, et irregu-
raturum, tam in dubio juris, quam facti, nemo censetur
est ligatus.*
97. *Declaratur exemplis.*
98. *Excepta tamen sola irregularitate ex delicto homi-
voluntarii, ubi dubie reus habendus est irregularis.*
99. *Quandocunque constat de corpore delicti, seu homi-
facti, et aliqua sua cooperatione.*

ASSERTIO X.

Conscientia dubia dicitur, quando inter-
de re agenda vel non agenda, suspensus
mens, nequit se in unam vel alteram partem
solvere. Unde proprie non est conscientia, sed
rius privatio conscientia suspendens omne iudicium
um, assensum, vel dissensum. Assertio certa
tum petit, ut fiat Dubiorum variorum brevia
clara.

EXPLICATIO.

I. Dubium negativum & positivum.

Dubium dicitur Suspensio mentis inter duos
contradictoria, ut in neutram partem nec
assentiendo, nec dissentiendo se resolvere possit.
Aliud dicitur negativum, aliud positivum, du-
plici ratione, ex parte actûs, & ex parte motivi.

Ex parte actûs. Dubium negativum, seu, ut
vocant, in actu exercito est, dum quis apprehensâ
utrâque parte. v.g. an aliquid liceat, vel non li-
ceat neutri parti assentiens, absque ullo actu posi-
tivo, suspensus manet. Dubium positivum, seu
ut vocant, in actu signato est, dum quis apprehen-
sâ utrâque parte, neutri volens vel potens assenti-
ri, vel dissentiri, actu aliquo positivo indicat, ac ve-
luti *signat*, rem esse dubiam vel incertam de veri-
tate vel falsitate. In proposito perinde est: at in ma-
teria fidei multum interest. Nam si negativè so-
lum dubites in materia fidei per se non peccas: at
si positivè dubites, & peccas, & accedente pertina-
ciâ, hærecicus es.

Ex parte motivi. Dubium negativum dicitur,
quo intellectus (utrovis modo prædicto)
suspensus manet inter utramque partem, ex eo,
quod nullum omninò occurrat motivum vel
medium, nulla ratio sive assentiendi, sive dissentien-
di, sed intellectus merè ignoranter se habet. v.
g. An homines in hac civitate sint pares, vel impa-
res. Dubium positivum dicitur, quo intellectus
suspensus manet inter utramque partem ex eo,
quod

quòd occurrant motiva seu media omninò æquæ
 lia pro una & pro altera parte, & sic dum am
 partes, velut trahentes ad se intellectum, se mutuo
 impediunt, manet ipse intellectus velut suspensus
 in æqui libro, quousque occurrat potior ratio
 una, quàm pro altera parte, aut voluntas suo libe
 imperio intellectum ad uni potiùs, quàm ad
 parti assentiendum determinet, vel inclinet.

II. *Dubium speculativum & practicum.*

66 **D**ubium merè speculativum est, quo dubi
 tur præcisè de veritate aliqua: v. g. *mundus potuerit esse ab eterno: An si Adam
 peccasset, nihilominus Verbum incarnatum fu
 set, &c.* Dubium practicum est, quo dubitatur
 re operabili. Et hoc, aliud dicitur speculativum
 practicum, quo dubitatur de re operabili, non
 ipsâ operatione, ejusve honestate, secundum se
 abstracto, abstrahendo scilicet à circumstantiis
 particularibus, & sine immediato ordine ad op
 rationem seu praxin. Ut: *an matrimonium
 tractum sit validum: an census germanicus
 licitus: an die festo liceat bellare, pingere,
 agere: an die jejunii liceat sumere collationem
 spertinam, &c.* Aliud dicitur dubium propriè
 practicè practicum, quo dubitatur de actio
 ejusve honestate in particulari, seu hîc & nunc
 exercendæ in suis circumstantiis particularibus. Ut
*an debeam hanc confessionem repetere, an
 nunc liceat mihi pugnare, ludere, comedere, &c.*
 que in hoc dubio formaliter consistit conscientia
 dubia.

III. Dubium Juris, & dubium Facti.

67

Dubium *Juris* dicitur, quo dubitatur de aliquo jure, lege, præcepto, statuto; &c. præsupposito ad honestatem actionis exercendæ. Ut an sit lata talis lex, quomodo obliget, an hunc etiam, vel illum casum comprehendat, an hic & nunc me in his etiam circumstantiis obliget, &c. Idque rursus dividunt in speculativum, & practicum. Dubium *juris* speculativum vocant, quo dubitatur, non immediatè de honestate actionis alicujus, sed de aliquo alio legitimo secundum jura & leges. Ut: an *Baptismus* collatus in nomine Christi sit validus; an *matrimonium contractum* sit validum: an *bellum*, in quo milito, sit justum: an quis in tali casu sit irregularis, v.g. si percussit Clericum non vestantem habitum: an res, quam possideo mea sit, an aliena, &c. Dubium *juris* practicum dicitur, quo dubitatur de obligatione, vel facultate legitime agendi, seu de ipsa honestate actionis, an licita sit, nec ne. Et hoc rursus aliud est generale & abstractum, id ipsum, quod *num. preced.* diximus *speculativè practicum*: aliud est particulare seu de hic & nunc; & est ipsum supradictum dubium propriè seu practicè practicum. Dubium *Facti* denique dicitur, quo dubitatur de aliquo facto, ejusve conditione aliqua spectante ad honestatem actionis exercendæ. Ut: an *votum emissum* sit: an *solutum*: an *Hora recitata*: an *peccatum commissum* sit mortale vel veniale: an *jam confessum*, nec ne, &c.

S. IV. Conscientia intrinsecè, & extrinsecè dubia.

68 **C**onscientia dubia propriè dicta, nimirum formaliter & intrinsecè dubia, consistit in ipso dubio practico practico, seu dubio juris particulari, quando nimirum intellectus de honestate actionis hic & nunc exercendæ, an scilicet honesta sit, vel licita, nec ne, omninò manet suspensus & in neutram partem se resolvit. Conscientia objectivè seu extrinsecè dubia (posses dicere conscientiam dubiam speculativè, nisi nomen conscientia quid practicum sonans repugnaret) dicitur, quando intellectus solum de ipso objecto secundum se manet dubius dubio scilicet speculativo juris vel facti, non verò de ipsa honestate actionis hic & nunc, dubio practico. v.g. dubitas speculativè, an res, quam possides, sit tua, practice verò, restituere tenearis: factâ diligenti inquisitione, non inventâ ullâ ratione potiori pro una, quam pro altera parte, sed perseverante dubio, an res sit tua nec ne: denique ex illo principio: *In dubio melius est conditio possidentis; resolvit te: non debere restituere, posse licitè retinere, usurpare, &c.* Conscientia hæc manet dubia objectivè & extrinsecè, stante scilicet, adhuc dubio speculativo, an res reverte tua sit: at formaliter & intrinsecè non est dubia sed resoluta: excluso scilicet, dubio practico. Jam videndum est, quomodo cum ejusmodi conscientia dubiis liceat operari. Difficilia, mihi Lectorem difficilia! animum bene advertas necessè est. ASSEN

ergo

ASSERTIO XI.

Cum conscientia formaliter & in trinfecè dubia, stante scilicet dubio practicè pratico seu dubio juris particulari de honestate actionis hic & nunc exercenda, vel periculo peccati annexo, nunquam licet operari, sed semper peccatur pro ratione materiae, & dubii. Est certissima apud omnes, Significat Apostolus Rom. 14. *Quod non est ex fide, peccatum est.* Hoc est. Quod non fit ex certa credulitate seu determinato iudicio intellectus, licitum esse, quod hic & nunc agitur, peccatum est.

§. I.

Ratio fundamentalis est: Quia omnis sciens, & volens, exponens se periculo peccati, peccat, & quidem eodem genere peccati, cuius periculo se exponit; ut docet communissima Doctrinorum cum D. Thoma, *Quodl. 8. a. 13.* Scoti in 3. d. 25. q. un. & alibi. Navar. inc. *Qualitas. d. 5. de pœnit.* Ex illo *Eccl. 3. Qui amat periculum, peribit in illo.* Atqui agens cum conscientia intrinfecè seu practicè dubiâ de honestate actionis hic & nunc exercendæ, vel saltem periculo peccati annexo, is sciens & volens exponit se periculo peccati; elegit enim actionem indiscriminatam, sive bonam, sive malam, quam dicat, sit peccatum, vel non sit, perinde est, ego volo agere, &c. Ideoque eo ipso implicite censetur eligere malum: ergo eo ipso peccat, pro ratione materiae, de qua agitur: & pro ratione dubii. Ut si dubitet,
an

an talis actio vel omiffio, fit peccatum mortale
& tamen operans vel omittens, peccabit mortali-
liter: si vero dubitet de veniali, tantum venialiter.
Quod si dubitet generatim & indiftinctè, an
peccatum vel malum, dic eodem modo, quo
dicitur èft fuprà de confcientia erronea num. 11.
Atque hìc maximè locum habet, & commodè ap-
plicandum venit, celebre illud dictum:

§. II.

In Dubiis tutior pars est eligenda.

Dictum hoc habetur variis locis Juris
Canonici: *c. ad audientiam. c. Significaffi-
petitio tua. Tit. de homicidio.* Ubi in dubio de
dcto homicidio à Clericis, & irregularitate in
contractâ, Pontifex femper refpondet: *Tutius est
eligendum effe.* Textus dabimus infra num. 96. Item
c. juvenis. de fponfalibus, in alio cafu matrimonii
dubii refpondet Pontifex, *in his, que dubia fun-
certius effe tenendum.* Dicitur hoc fine dubio un-
verfaliter & femper verum effe, quantum ad con-
filiam & perfectionem, femper enim confultum
& perfectionis effe, in quovis dubio eligere partem
tutiozem: at certè non femper neceffarium, feu
præcepto vel obligatione: hoc enim nullus dicitur.
Unde ante omnia in dicto illo *To tutior pars*, non
debet accipi comparativè ad pofitivum, fcilicet
tutior, quam tuta: quafi fensus effet, quando utraque
que pars dubii effe tuta, adhuc tutiozem partem eli-
gendam effe. Quod quamvis fit perfectionis
non tamen potefte effe neceffarium, cum liceat
operando fequi quamlibet partem verè tutam
iuxta

juxta dicta supra num. 43. Sed *Totius* accipiendum est comparative ad oppositum, scil. *tutius*, quam non *tuta*, non *secura*, *periculosa* &c. Ut sensus sit: Quodcumque una pars dubii est certa, tuta, *secura*, verum scilicet peccati periculum excludit, altera autem pars non est certa, tuta, *secura*, sed dubia vel periculosa de peccato, ejusve periculo, tunc illam tutiorem eligendam esse. Et sic sine dubio verum est. Quemadmodum etiam, si utraque pars dubii appareat periculosa de peccato, ut contingit in Sacerdote, qui ex officio tenetur baptizare, dubitat, an non infans æger aquæ conspersus moriturus sit, minus malum, & periculum, eoque quasi tutius eligendum est, scil. mortis corporalis potius, quam damnationis.

§. III.

In quibus ergo Dubiis necessario tutior pars eligenda?

Certum est apud omnes, necessario tutiorem partem eligendam esse in dubio proprie seu practice practico, scilicet de actionis hinc & nunc exercendæ honestate, an hinc & nunc aliquid liceat, nec ne: v. g. *hodie comedere carnes*, &c. stante enim tali dubio, una tantum pars tuta est: scil. *abstinere*: altera autem pars, scil. *comedere carnes*, simpliciter est non tuta, sed periculosa de peccato: ut dicit assertio, & probatur num. 69. Certum etiam esse debet; tutiorem partem eligendam esse in dubio speculativo, versante circa valorem vel efficaciam actionis exercendæ, juxta late

75

latè dicta *Affert. preced. IX. per totam, de Ministro Sacramentorum, Medico, Judice, &c.* Ubi rursus etiam tutiorem partem esse eligendam in aliis dubiis speculativis juris & facti (exceptâ materâ justitiæ, ubi melior est conditio possidentis) adhiberi debet, ut stante dubio speculativo v.g. an hodie sit inchoatum jejunium; necessariò aut jejunandum, aut dubium speculativum deponendum, docent *Vasquez, Turrianus, Sayrus, alii apud Sanchez l. I. Moral. c. 10. n. 10.* Ratio est: Quia aliter quin adhuc te exponeres periculo peccati: Unde Pontifices in Canonibus citatis in resolutionibus casibus allegant illud dictum: *in dubiis tutior pars, via, semita tenenda vel eligenda est;* quam regulam universalem.

§. IV.

In Dubiis speculativis non necessariò tutior pars eligenda est.

72 **S**ED stante dubio speculativo Juris vel Facti, v.g. *an res hac mea sit; an matrimonium validum contractum, an census germanicus sit licitus,* &c. si post diligentem inquisitionem dubium superari nequeat, absque ulla speculativa resolutione, licet teris eligere partem minus tutam: scilicet *rem doli detinere: matrimonio dubio uti, &c.* Communiter & jam receptâ Sententia Doctorum. *Suarez. Censuris disp. 40. sect. 5: Sanchez. l. I. Moral. c. 10. n. 11.* Ratio est: 1. Quia opposita sententia nimis dura est, & difficilis in praxi: Ergo sine sufficienti fundamento non asserenda. 2. Lex in

libiliter ignorata vel non sufficienter proposita
 seu intimata non obligat; secundum omnes: at-
 qui idem est, de lege post sufficientem inquisitio-
 nem dubitare, ac eam ignorare: ergo in dubio
 Juris non est obligatio ad tutiorem partem: 3. Mi-
 les de Justitia belli dubius, potest nihilominus
 militare. c. *Quid culpatur*: 23: q: 1. ergo idem
 dicendum de aliis ejusmodi dubiis: 4. Secundum
 omnes, etiam adversarios, in dubio circa materia
 justitiæ, v.g. *An res, quam hactenus bonâ fide
 possedi, sit mea, nec ne*: non est necessario tutior
 pars eligenda, sed licet eam retineo, licet id mi-
 nus tutum sit: atqui peccati periculum non mi-
 nus vitandum est in materia & lege justitiæ, quam
 in materia & lege cujuscunque alterius virtutis:
 ergo, sicut non obstantè dubio ejusmodi specula-
 tivo in materia justitiæ, potest occurrere sufficiens
 ratio formandi conscientiam practicè certam con-
 tra illud dubium: scilicet *non esse restituendum Quia
 melior est conditio possidentis*: ac per hoc suffici-
 enter evitatur periculum peccati; ita etiam in
 materia aliarum virtutum & legum occurrere po-
 test similis sufficiens ratio contra dubium specu-
 lativum formandi conscientiam practicam cer-
 tam, se non obligari, v.g. qui invincibiliter dubi-
 tat de voto emisso, die festo, vel jejunio, se non te-
 neri voto, festo, jejunio &c. eò, quòd etiam in iis
 dubiis melior sit conditio possidentis suam liber-
 tatem (de quo paulò infra) atque per hoc æquò
 vitabitur periculum peccati. Nulla ergo est ratio
 oppositæ Sententiæ, talem adhuc se exponere pe-
 riculo

riculo peccati. Deinde Pontifices in citatis Canonibus supponunt quidem illam regulam, *dubiis tutior pars est eligenda*: non tanquam legem universaliter obligantem, sed tanquam regulam convenientiæ: ob cuiusmodi maiorem convenientiam rectè statuunt in particulari dubio peccati homicidii, Clericum debere abstinere à Sacramentis, tanquam irregularem ob reverentiam tantum Sacramenti & Sacrificii. Et hæc jam sensim introducta, præmunita, imò probata venit

A S S E R T I O XII.

Cum conscientia dubia extrinsecè & objectivè tantum: stante scilicet dubio speculativo Juris vel Facti, formando conscientiam practicam contrariam licitè operamur, si debita conditiones sint. Est jam communis & recepta Sententia Sanchez lib. 1. Moral. c. 10. n. 9. Layman. c. 5. 2. Bard. Discept. 5. c. 2. alii apud ipsos.

E X P L I C A T I O.

73 **R**atio Assertionis ex dictis liquet: Quia in operationibus moralibus non tenemur immediate operari juxta judicia speculativa, sed juxta dictamina practica, seu hæc & nunc dictantia quid licere, vel non licere: ergo non obstantibus dubio speculativo de facto, vel de jure aliquo communi, si conscientia practicè resoluta hæc & nunc prudenter dictet aliquid licere, agendum non agendum, contra illud dubium speculativum licitè operabimur. Quòd autem contra illud dubium speculativum licitè possimus nos practice

resolvere, & amplecti partem minùs tutam, jam probavimus *num. 72.* Restat nunc explicandum, qualiter resolutio practica contraria facienda sit. Et sanè Assertio hæc maximi momenti & innumerabilibus implicita difficultatibus, quas latissimè persequuntur novissimè P. Franc. Bardi. *de Conscientia, Discept. 6. per totum,* & Thomas Tamburinus *in Decal. l. c. 3. §. 6. per tot.* discurrentes per omnes ferè materias. Bone Lector, ego magno studio selegi tibi hæc pauca sequentia, quæ ad casus conscientia communiùs occurrentes expediendos magis necessaria & sufficientia putavi. Conare bene capere.

§. I.

Si ante dubio speculativo, fiat Resolutio practica cum ratione.

AD hoc; ut contra dubium speculativum, intellectus prudenter se resolvat practice; adeoque voluntas licite agat, duo omninò necessaria sunt. Unum est; *semel pro semper.* Dubium speculativum verum & invincibile sit; adeo ut adhibitâ debitâ, & pro conditione personæ, ac circumstantiarum moraliter possibili diligentia inquirendi veritatem, nihilominus dubium perseveret; alioquin si se resolvere, & veritatem cognoscere sciat, aut scire possit, ac negligat, non erit verè dubius, nec consequenter poterit formare conscientiam practicam, & agere contra dubium. Alterum est: Non solo voluntatis imperio potest deponere dubium practicum contra speculativum (nisi fortè hoc ex stitili motivo vel

74

scrupulo conceptum esset) sed necessariò debet adesse aliqua causa rationabilis movens ad eligendam alteram partem, & formandam conscientiam practicam contra dubium speculativum, ut proponimus, rationabiliter conceptum, *uti docent Doctores communiter cum Sanchez, cit. l. I. c. 1.* Exempli gratiâ. Dubitas *speculativè*, an hæc vigiliâ sit indictum jejunium: *practicè* verò: antequam jejunare, carnibus abstinere, &c. Antequam omnia debes adhibere moralem diligentiam ad vincendum dubium illud & veritatem cognoscendam. Si deprehendas, esse indictum jejunium utique teneberis conscientiam & operationem conformare. Sin verò veritatem deprehendere nequeas, sed dubium speculativum maneat: tutissimum quidem esset, se adhuc *practicè* conformare: scil. jejunandum esse: at potest etiam *practicè* resolvere in alteram partem contra dubium, scil. non esse obligationem jejunandi, &c. dummodo habearis aliquam causam rationabilem & motivum ad hoc, quale in particulari esset aliquis ratio verosimilis, exemplum bonorum, auctoritas viri fide digni, &c. Generatim verò ad ejusmodi practicas resolutiones contra dubia speculativa inserviunt illa duo solemnia dicta sequenti

§. II.

In Dubio melior est conditio Possidentis.

75 **D**ictum hoc variè repetitum in jure, secundo dùm omnes locum habet in materia jurisdictionis: quando nimirum dubium est, an res aliqua sit hujus vel illius domini seu proprietatis, &c.

nus de facto bonâ fide possidet illam rem: tunc
 melior seu potior est conditio possidentis, ut nec
 ipse eam restituere teneatur, nec ei etiam in judi-
 cio auferri possit. Insuper etiam habere locunt
 in materia aliarum legum & virtutum, contra
 Azorium, Sayrum, Valq. Turrianum, & multos
 à se citatos late docet Sanchez. (eadem operâ,
 quâ aliud dictum supra num. 72.) lib. I. Moral.
 c. 10. num. 10. Filliucius tract. 21. c. 4. n. 159.
 Bonacina de Restituti. disp. 1. q. 2. p. 2. Caramuel
 de Conscientia dubia disp. 1. resol. 3. Bardi discept.
 s. c. 4. alii apud ipsos. Est jam communior &
 recepta Sententia, quam ut certam supponunt pas-
 sim mei *Layman, Marchant*. Ratio est: Quia
 eadem prorsus ratio militat in materia justitiæ, &
 in materia aliarum virtutum ac legum. Sicut e-
 nim in materia justitiæ, urgente dubio, an sit res
 mea, nec ne? resultat quædam æqualitas inter ob-
 ligationem restituendi, & potestatem seu liberta-
 tem retinendi, & ideo accedente possessione huic
 parti, debet pars illa prævalere; ita in materia a-
 liarum virtutum ac legum, quando urget verum
 dubium: an quis obligetur aliquid facere, nec ne?
 v. g. *Jejunare, audire Sacrum &c.* resultat quæ-
 dam æqualitas inter obligationem legis, & liberta-
 tem hominis. Quod si ergo consideratis omni-
 bus manet dubia obligatio legis, cum secluso illo
 ipso dubio cetera sit libertas hominis, debet præ-
 valere libertas hominis potiori conditione posses-
 sionis: idque etiam verum est, quando rationes in
 oppositum essent probabiliores; dummodo non

ita efficaces, ut tollant probabilitatem partis possidentis, seu causæ disparitas adeò faveat non possidenti, ut vincat alterius possessionem. Sanchez. cit. n. 12.

§. III.

Possessio adjuvans in Dubio sit bonâ fide ceptâ

76 **U**T in dubio melior sit conditio possidentis debet possessio fuisse bonæ fidei ante exitum dubium. Exemplis gratiâ, in materia iurisdictionis. Quando quis rem alienam tanquam suam bonâ fide accepit & possedit, postea verò dubium erit, an sit aliena, & restitutioni obnoxius tenetur is equidem veritatem diligenter inquirere, & interea rem conservare: quòd si facta diligentia, & iudicio boni viri, sufficienti inquisitione, veritas non appareat, durante & non oblatâ illo dubio speculativo juris, practicè certò se servare potest, licere sibi rem illam retinere, ut non appareat, absumere, alienare: & quamvis postea aliena fuisse demonstratur, dominusque comparatus non tamen obligatur restituere, nisi quod ad extat, vel quantum inde ditior est factus. Communissima & certa doctrina. Sanchez. lib. 2. de iur. trim. disp. 41. q. 2. & lib. 1. Moral. c. 10. n. 9. aliisque citat. Laym. l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 21. Disp. p. 4. tr. 3. resol. 25. Ratio est: Quia in tali casu secundum iura, dubius non est spoliandus in foro externo: ergo neque in foro interno; quia forum internum semper externo conformari debet, quando externum forum falsæ præsumptioni non

innititur, ut latè probat Sanch. cit. l. I. de matrim. disp. 5. n. 20. & alii apud Dian. cit. Adde ex modo dictis, etiamsi eo casu possessor bonæ fidei speculative probabilius judicet, & magis inclinet, rem esse alienam, seu ad alterum pertinere, tunc tamen moralem certitudinem non habet, ad nullam restitutionem obligari, neque in toto secundum omnes, neque in parte, juxta scilicet inclinationem, majorem, vel minorem, ut docuerunt Bannes, Ledesma, Salon, Coninch, & ipse Sanch. cit. de matrim. lib. 2. disp. 41. n. 10. apud Dian. cit. Ita Molina, tom. 1. tr. 2. disp. 16. Idem Sanch. se retractans lib. 1. moral. c. 10. n. 9. aliisque citatis Layman. cit. n. 21. Dian. p. 2. sr. 15. resol. 10. Ratio est: Quia non tenetur quis jure possessionis suæ se ipsum ante omnem Judicis sententiam privare, nisi constet rem ad alterum pertinere, ut etiam indicat S. Augustinus lib. de fide & operibus. c. 7. relatus c. si virgo 34. q. 1. dicens: *bona fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum*: dum autem certò non constat, rem esse alienam, tamdiu possessor ignorat se possidere alienum; & quamdiu partium jura incerta, vel obscura sunt, præsumptio est pro possidente: ergo &c. Confirmat praxis etiam bonorum: si enim aliquis rem bonæ fidei tanquam suam possidet, & alius eam restituipetat, tanquam ad se pertinentem, si post diligentem inquisitionem ipsi certò non constet, quidquid inclinet, vel probabilius appareat, rem ad alterum pertinere, solet possessor judicium experiri,

& antea non restituere, quàm à iudice, cognoscenda causâ, condemnetur. Si autem partes eo iudicio non habeant, res compositione tractanda erit, arbitrio bonorum.

Ex dictis sequitur, si quis in tali dubio à bonæ fidei possessore rem sine auctoritate iudicis auferat, ei injuriam & injustum damnum inferat, ad integram restitutionem obligari: sicut & in iudicio à iudice ante cognitionem causæ in integrum restituendus erit, ut ex Navar. c. 17. num. 117. Sanch. cit. disp. 41. num. 26. & aliis notatis Laym. l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 21. At quid iudicem; si possessor bonæ fidei dubitans, rem esse alienam, dum neglexit culpabiliter investigare verum Dominum, unde postea impotens factus ad eum amplius cognoscendum? talem teneri restituere, aut illi, cujus rem esse dubitat: aut ignoto, pauperibus, juxta proportionem dubii, & spei, quam ante habebat inveniendi Dominum, dicent Sanch. lib. 2. Moral. c. 23. n. 183. Molin. tom. 1. disp. 36. concl. 1. & alii apud Dian. cit. p. 4. tr. 3. resol. 29. Ipse tamen cum Castropalaom. 1. disp. 3. punct. 2. n. 9. probabilem esset sententiam oppositam Bonacinae de contr. disp. 1. q. 2. punct. 2. n. 8. talem nimirum non teneri ad ullam restitutionem; tum quia quamvis peccaverit negligendo inquisitionem veritatis, tamen possidere cœquit bonæ fidei, ut supponitur, sed melior est conditio possidentis: ergo, &c. Tum quia non constat, an damnum alteri infererit, non inquirendo rei veritatem: qui autem dubitat

dubitat, an suâ actione, vel omissione fuerit aliis
 causa damni, non tenetur ad restitutionem: ergo
 &c. Sententia omninò probabilis: prior tamen
 tutior. At contrâ, si quis ab initio rem malâ vel
 dubiâ fide possedit, utpote dubitans esse fors alie-
 nam, vel furtivam v. g. quia emit, vel dono accep-
 tit à persona suspecta vel infami de furtis, jam as-
 similatur possessori malæ fidei, & post diligentem
 veritatis inquisitionem, perseverante dubio, non
 poterit totum retinere, sed tenetur restituere pro
 rata & proportionem dubii juris, quod alius in illam
 rem habere putatur: & si comparente vero Domi-
 no demonstretur fuisse aliena, tenetur restituere
 totum, in re, vel in æquivalenti, unâ cum fructi-
 bus rei, tanquam possessor malæ fidei, cui sua pos-
 sessio nihil suffragari potest, etiam amisso pretio,
 quod pro re illa dubia dedisti, quia malâ fide de-
 disti. Communissima DD. in materia de justitia:
 quos congerunt, & sequuntur Sanch. l. 2. de ma-
 trim. disp. 41. n. 24. Laym. c. 5. §. 3. n. 22. Dia-
 zap. 4. rr. 3. resol. 27. Ratio est: Quia ex una
 parte, qui rem aliquam accepit dubitans, an acci-
 piendi jus habeat, is non bonæ, sed malæ fidei
 possessor est: juxta illud principium: *malâ fide
 contractum iniri possessionem inchoari ab eo, qui i-
 nitio dubitat, num contrahendi, possessionē capien-
 di jus habeat*: ergo perseverante hoc dubio, pos-
 sessio ei suffragari non potest; ex altera autem par-
 te, quia certus non est, rem ad alterum pertinere,
 & ipse dubium in ea jus habeat, ex titulo emptio-
 nis, vel donationis: ideo perseverante hoc dubio

G 4 non

non obligatur ad restituendum totum, sed tantum
 secundum dubii proportionem, donec com-
 pte vero domino res ipsius esse certo dem-
 stretur. Sunt tamen casus, quibus quis rem
 bñe furtivam vel alienam emptione, vel donati-
 accipere, justè possidere, & retinere potest.
 Si à possessore bonæ fidei accepit, intelligens
 mirum venditorem vel donatorem bonâ fidei
 rem alienasse, quia post diligentem inquisitionem
 is non poteratprehendere rem esse alienam
 eo casu emptor succedit in jure venditoris
 ut ex Molina & Sanch. citat. notat Layman. n.
 n. 22. in fin. II. Si quis dubitans vel suspicans
 esse furtivam, eam emit, vel dono accipit,
 proposito eam Domino reddendi tanquam
 negotium utiliter gesturus, & postea Domi-
 reddens deducere potest pretium datum, dum-
 do pretium justum sit, & alias dominus rem
 sine tantis expensis non esset recuperaturus.
 Sanch. loc. cit. n. 29.

Exemplum aliud in materia Matrimonii

77 **S**I post matrimonium bonâ fide contractum
 itea superveniat dubium de illius valore
 latentis alicujus impedimenti suspicionem,
 dubitans ante omnia adhibere debet moralem
 diligentiam inquirendi veritatem, & interim,
 spes est veritatis cognoscendæ, à petendo
 abstinere debet: attamen alteri conjugi bonâ
 petendi reddere tenetur; Ut in simili mox
 dicam. 2. Factâ sufficienti inquisitione
 perseverante, non solum alteri conjugi petenti

bitum reddere potest, & tenetur; cum nemo privatus alterum sui juris possessione privare possit, ob dubias, vel probabiles, non tamen certas rationes: Verum etiam. 3. Ipsomet debitum licite exigere potest, ut contra Hurtad. & alios apud Dian. cit. p. 4. r. 3. resol. 15. docet communis DD. cum Sanch. lib. 2. de Matrim. disp. 41. q. 4. n. 46. Laym. cit. §. 3. n. 24. alii apud Dian. ibid. Ratio est: Quia dubium superveniens bonæ fidei possessori obesse non debet: neque hic adest periculum peccati, seu fornicationis formalis; nam est matrimonium reipsa esset nullum, attamen probabilis & in vincibilis ignorantia in bonæ fidei possessore a peccato excusat: atque ita colligitur ex S. August. lib. de fide & operibus c. 7. quod refertur. 34. q. 1. c. si virgo & c. 2. ut lite pendente: ubi habetur: quod conjugum alteruter accusatus (de matrimonii defectu) ante probatam accusationem, jure, quod habet in altero, privari non possit. Et expressius c. inquisitioni de sent. excommunicationis. 4. Quod si denique Matrimonii defectus alicui manifeste exploratus sit, jam nec reddere, nec petere poterit: quin debet potius excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quam per commercium carnale peccatum operari mortale (scil. fornicationis, petendo, vel reddendo putatiæ conjugii) ait Innocentius III. cit. c. inquisitioni. At valde difficile est, quod ibid. in fin. subjungit: verum, cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili, & discreta, quamvis non evidenti & manifesta, debitum quidem reddere

dere potest, sed postulare non debet, ne in altero
 contra legem conjugii, vel contra iudicium con-
 entia committat offensam. Hæc Pontifex. V
 est responsio DD. & Canonist: apud Laym
 num. 24. fin. Ipse autem facilius respondet
 censet, ibi Pontificem loqui de illo, qui ab in-
 malâ fide contraxit matrimonium; quia vid-
 tunc dubitabat vel dubitare debebat de ejus va-
 ut proinde casus sit similis illi, de quo agit
 Dominus, mox allegando. Contra verò, si
 matrimonium ab initio contraxit malâ vel d-
 fide ob latentis impedimenti suspicionem pe-
 verante dubio, ipse debitum petere non pote-
 ob rationem datam: attamen alteri conjugii,
 bonâ fide contraxerat, bonâ fide petenti red-
 obligatur. Ita expressè resolvit Pont. Alexan-
 III. c. Dominus. de secundis nuptiis. ubi dubit-
 de valore matrimonii, quod contraxerat, non
 habitâ certitudine de morte prioris conjugis
 spondet: *Ei, quæ sibi nupsit, debitum non de-
 postulantem, quod à se tamen noverit nullatenus
 gendum.* Communis DD. cum Sanch. cit. n.
 Laym. Dian. cit. Porro si uterque conjux
 fide contraxit, scil. gnarus vel dubius de imp-
 mento dirimente, jam neuter poterit pet-
 multò minùs alteri petenti alter reddere ten-
 tur, ut omnes advertunt. *Ratio clara est:*
 jam neutri suffragatur possessio malâ vel dubiâ
 incepta. At quid si conjuges eo casu habeant
 tiones aliquas probabiles, matrimonium vale-
 quamvis probabilius iudicet, non valere? P-

ipfos reddere & petere debitum, affirmant Sanch. cit. disp. 42. de matrim. n. 9. Negat autem mordicus Merolla apud Dian. cit. p. 4. tr. 3. resol. 15. fin. qui utramq; sententiam censet probabilem. Ego sententia Sanch. libens accedo propter rationem datam. sect. 3. de conscientia probabili. Conformer ad prædicta resolvendum erit in aliis materiis quibuscunque. His ita suppositis, jam statuamus aliquot regulas communes pro casibus particularibus innumeris resolvendis.

§. IV.

In Dubio non præsumitur factum, sed demonstrari debet.

Dictum hoc habetur in jure civili *L. in bello. ff. de captivis postliminio reversis.* Atque universaliter verum est, quando dubitatur de facto principali aliquo, ut, *an voveris, percusseris, &c.* solo excepto: nisi in casu particulari jus aliud statueret, ut de facto homicidii in ordine ad irregularitatem: de quo infra num. 98. At verò, quando jam constat de facto aliquo principali, & dubitatur solum de altero aliquo facto accessorio, vel secundario, non est universaliter verum, sed amplam habet exceptionem. Accipe hanc generalem: *In dubio tale factum præsumitur, quando de jure faciendum erat: aut sit ita ordinariè fieri soleat: aut ita fieri sit favorabile facienti.* Ex Laym. cit. c. 5. n. 32. & aliis. Quò spectat & alia regula Glossæ in *L. de contrabenda. ff. de regulis juris.* In dubio non præsumitur actum aliquem, v. g. *donationis, legati,*

78

legati & c. intervenisse. Si autem constet, aliquid actum potius ut validum, quam ut irritum pronutietur. Quod si ergo constet, hominem quidpiam egisse. v.g. aliquid Deo vovisse, matrimonium contraxisse, testamentum condidisse, rem alienasse, aliumve contractum celebrasse, & dubitetur solum de accessoriis jure debitis fieri solitis, ea merito facta præsumuntur: quod adhibuerit sufficientem deliberationem, nimum se obligandi & implendi, solemnitatem jure ad talem actum requisitas, &c. Quia enim rationabile est, ut magis existimetur aliquis munus suum rectè obivisse, atque in eo, quod nihil necessarium omisisse: *Delictum enim effectus non præsumitur, sed demonstrari debet.* Quæ maximè vera sunt in materia favorabiliter ranti. Quò etiam referri debet, quòd quocumque constat de actu externo ritè peracto matrimonii contractu, Religiosæ professionis, testamenti, &c. in dubio præsumantur actus sufficientes & requisiti adfuisse, nisi accedat præsumptio in oppositum, ob eandem rationem. Ex dictis jam statuamus aliquot regulas communes pro casibus particularibus communius occurrentibus, resolvendis.

Regula Generalis.

79 **I**llud possidet, aut præsumitur in dubio, quod certum est, vel prius est, vel priori alicuius particulariter accessorium, aut certè dubitanti magis favorabile. Hanc rudem, ac velut rusticam regulam

credo Confessario simplici sufficientem, certè facile applicabilem ad pleròsque casus: sanè non omnes. Quænam enim universalis regula istum casuum Euripum ac voraginem contineat? certè neque illa, quam ex Soto tradit Sanchez *cit. l. à c. 10. n. 13.* & ex eo Bardi *discept. s. c. 5.* à præsumptione fori externi petitam: quam tamen difficulter applicabis.

REGULÆ SPECIALES.

Prima.

Quandocunque verò dubitatur, de lege aliqua lata, promulgata, recepta, aut de vero cer- to ejus sensu, homo manet in possessione sua libertatis contra legem. *Contra.* Quandocunque constat, legem aliquam fuisse latam, promulgatam, receptam; dubitatur autem solum de ejus obligatione pro tali vel tali casu, vel de ejus abrogatione, Lex est in possessione sua obligationis contra hominem dubitantem. *Ratio:* Quia in primo certà est libertas, dubia obligatio: in secundo, certà est obligatio, dubia liberatio.

Exempla primæ Partis.

1. Dubitas, an pro hac vigilia sit indictum jejunium: aut hodie hujus Sancti Festum: non teneris jejunare, vel Missam audire, &c. jam sæpius inculcatum. Item Germanus scit, in Quadragesima esse indictum jejunium, dubitat autem, an liceat sibi vesci ovis, caseo, butyro; licitè iis vescitur.

scitur. Etsi enim lex sit in possessione obligatorum
 nis quoad jejunium, non tamen est in possessione
 illius stricti sensus, cui defactò universaliter
 Germania derogatum est.

II. Item leges in Diana vel alio Authore, non
 aliquam constitutionem Romæ editam, nescimus
 tem vel dubitas, an authenticè publicata sit in
 Diœcesi vel Patriâ, non obligaris. Quia licet
 lè credam, leges Pontificias Romæ in locis
 publicatas jam sortiri essentialem vim obligatoriam
 Christianos per totum orbem, ex communibus
 sententia: certum tamen puto, non habere
 actu obligandi in aliis partibus, nisi ubi obligatio
 riè publicatæ vel intimatæ sunt, utpote per
 tos, Episcopus, Prælatos Regulares, respectu
 quibus in eo negotio credere tenemur: Debet
 autem nobis constare debet. Marchant. Tract. de
 p. 2. Tr. 2. Tit. 8. q. 5. in appendice.

III. Dubitas: an lex aliqua præcipiens, vel
 hibens, præsertim censuram vel irregularitatem
 inducens, nunquam usu recepta fuerit, & vim
 ligandi obtinuerit, utpote quia nihil contra
 ejus usu, præsumi potest, non esse usu receptam
 idque maximè, si videas alios communiter
 oppositum, adeò ut nec tu peccati damnari
 sis, si eam non observes. Ratio est: Quia jam
 bitatur de aliquo essentialiter requisito ad obli-
 gationem legis: dum enim dubitatur, an lex aliqua
 do usu recepta sit, eo ipso dubitatur, an aliqua
 obligaverit: ideòque possessio non stat ex
 legis, sed pro subditis suam libertatem possidet

obligationibus: ita Azorius tom. 1. l. 2. c. 19. q. 12. Ca-
stropal. aliisque citatis probabilem & in praxi tu-
tam censet Diana. cit. p. 4. tr. 3. resol. 14. Et si
contrasentiant Sanch. tom. 1. lib. 1. moral. c. 10.
Filliucius tom. 1. tr. 21. c. 4. n. 164. Bonaci-
na, & alii apud Dian. *ibid.* eò quòd tunc præsum-
ptio & possessio videatur stare pro lege, quam con-
stat esse latam, & dubitatur tantum de ejus execu-
tione. Sed hoc negatur: dubitatur enim de ipsa
obligatione legis aliquando habita, quæ nisi pro-
betur, possessio stat pro libertate.

IV. Similiter quando verè dubitatur, an con-
suetudo aliqua hæctenus observata in Comunita-
te v. g. Festum aliquod celebrandi, jejunium, vel
abstinentiam talis diei servandi, peregrinationem
obovendi, habeat vim legis obligantis, an solum
devotionis vel honestatis: potius inclinandum est
in eam partem, quòd consuetudo sit devotionis,
vel honestatis, quàm obligationis: quia generalis
regula est: quòd in dubio nemo præsumitur velle
obligari: neque expedit multiplicare præcepta,
ubi moraliter certa non sunt, vel probabilis. Ita
verbotenùs Suarez *de legibus* l. 7. c. 15. Rebellus,
quòs sequens Diana cit. resol. 58. et si opposi-
tum sentiat Azorius tom. 1. l. 5. c. 15. q. 5. & sine
dubio tutius.

Exempla secunda Partis.

I. Constat esse legem latam de non portandis
armis, de non comedendo, vel bibendo extra
monasterium; dubito verò, an talis lex denuò ab-
rogata sit, vel per non usum cessât &c. teneor
obli-

obligatione legis, pro qua stat possessio contra
bitantem. Quodsi tamen verè dubites, an talis
unquam usu recepta fuerit, & vim obligandi
tinuerit, puta quia nihil omninò constat de
usu, maxime si videas alios communiter
contrarium, non potest peccati damnari,
quòque non observes, ut modò antè diximus
constat, rem, quam possideo, esse alienam, vel
stitutioni alioquin obnoxiam; dubito verò,
præscribere vel usucapere possim, ut restituere
non tenear, manente dubio, teneor restituere
quia certa lex restitutionis non potest elidit
meum dubium.

II. Constat me emisisse votum, vel juramen-
tum: dubito autem, an dispensatum vel irritum
sit; aut si dispensatum, vel irritum sit, tamen
ubi fuit potestas dispensandi, vel irritandi: certum
est, me manere obligatum; quia certa obligatio
voti vel juramenti non potest tolli dispensatione
vel irritatione dubia quoad factum vel valorem.
At quid si dubitem, an votum illud, vel juramen-
tum emissum sit ante vel post annos pubertatis?
ideo an à Patre vel Tutore meo irritari possit?
huc posse à Patre vel Tutore irritari contra
& quosdam alios docent communis Suarez de
lig. tom. 2. l. 4. c. 6. n. 1. Sanch. *l. 4. Monach. c.*
32. n. 2. Joann. Sanch. Tamb. eosque citans
fol. 37. Ratio est: Quia licet votum manente
possessione respectu ipsius voventis, eumque
dubio obliget, non tamen respectu irritantis.

enim retinet certam possessionem suæ potestatis dominativæ in filium ad ejus vota ante pubertatem edita irritanda: ergo quamdiu non constat de exemptione filii ab hac potestate Patris per certo elapsum tempus pubertatis, Pater non est privandus hæc potestate suâ. At ulterius, quid si dubium sit, an votum sit confirmatum à filio post annos pubertatis, ut sic amplius à Patre irritari nequeat? Sive dubitetur de ipsa confirmatione facta, sive solum de tempore confirmationis factæ, an scilicet filius ante vel post pubertatem votum confirmaverit, adhuc poterit Pater irritare ob eandem rationem, certam scilicet possessionem suæ potestatis dominativæ, quâ per illam dubiam exemptionem privari non debet, ut latius videre potes apud eundem Sanch. *cit. n. 7. & 8.*

III. Constat, hodie esse indictum jejunium, dubito verò, an me obliget ob laborem, vel iter peractum &c. teneor jejunare, quia certa obligatio dubiâ excusatione tolli non potest: vel petenda erit dispensatio à Superiore: & generaliter quancunque causa excusans ab obligatione legis certa est dubia, dispensatione opus est. Communis DD. Sanchez *l. 2. de Matr. disp. 41. n. 37.* Suarez *de Legibus l. 6. c. 8. n. 7.* Filliucius, aliisque citatis Dian. *p. 4. rr. 3. resol. 22. & 56.* Quod si tamen eo dubio ageretur de damno notabili salutis alius, nisi carnes comedat, vel iteratò reficiatur, non opus fore dispensatione, docet Joan. Sanch. *in select. disp. 51. n. 9.* ita ratiocinans: existente causâ manifestâ non egere jejunantem dispensa-

tione comedendi carnes, omnes fatentur: eod
 ergo modo dubiâ causâ existente opus non
 dispensatione, cum idemmet jus habeat aliquis
 fugiendum damnum certò venturum, atque
 de quo rationabiliter dubitatur, an sit futurum
 sic ille apud *Diana cit. resol. 56.* meritò addent
sed an probabiliter, videant alij. Certè mihi
 babile non videtur. Habet quidem quisque
 vitandi damnum etiam incertum, si tamen lex
 sistat, dispensatio petenda est: atque id docet
 ma praxis Ecclesiæ, & Episcoporum: sem
 enim dubiè excusati ex testimonio Medici
 dispensationem petere coguntur. Quòd si
 aliquis verè rationabiliter dubitans de dan
 secuturo ex jejuniò sine dispensatione carnes
 mederet, seclusò contemptu, non ausim
 damnare peccati mortalis.

IV. Eodémque modo resolvendum, qu
 dubia est causa excusans ab auditione Sac
 recitatione Horarum &c. Atqui si dubites
 ob infirmitatem v. g. totum, vel saltem major
 partem sine nocumento valeas recitare? R
 Diana *cit. resol. 67.* eo casu te posse & debere
 formare iudicio Medici, qui si asserat recitatio
 nocituram, certè deobligaberis: si secus, ob
 tus manebis, etiamsi possis solas Horas min
 dicere, seu partem officij minorem: est enim
 sententias ab Innocentio XI. damnatas exp
 etiam hæc 54. *Qui non potest recitare ma
 num & laudes, potest autem reliquas Horas,
 hil tenetur, quia major pars trahit ad se min*

At quid si ipse Medicus dubitet, an graviter nocitura sit recitatio? *Suarez cit.* purat, te manere obligatum, quia præceptum, ejusq; obligatio est certa, & causa excusans dubia maximè: ideòq; prævalet & possidet præcepti obligatio. Sed Bonacina de Horis *Can. disp. 1. q. 6. punct. 1. n. 4.* negat, te esse obligatum: Idque probabilius judicat *Castropalaus apud Dian. ibid.* non dissentientem. *Ratio est:* Quia non teneris periculo gravis damni te exponere ob præcepti Ecclesiastici observationem: nam etsi ipsum damnum sit dubium, attamen periculum illius gravis damni non dubium, sed certum est; quo stante præceptum Ecclesiasticum non obligat, nec possidet, sed potius possidet præceptum naturale cavendi grave nocumentum proprium, Ego rursus accedo Sententiæ *Suarez* ob rationem præcedenti exemplo indicatam: ideòque aio, opus esse dispensatione Superioris, quæ si haberi nequeat, tentandum esse, quousque periculum damni verè advertatur. Tandem quando in simili casu verè dubitas, an opus sit dispensatione Papæ, Episcopi, vel Superioris, te non obligari ad eam petendam, sed tutò procedere posse probabiliter docent *Eman. Sa. V. dispensatio n. 1. Laym. l. 1. r. 4. c. 22. n. 4.* aliisque citatis *Castropal. & Barbosa apud Dian. cit. resol. 46.* contra Bonacinam putantem, talem se exponere periculo peccandi in legem Superioris. *Ratio est:* Quia in tali casu, cum incerta sit necessitas dispensationis, ad est præsumptio pro libertate, neque alicui morali periculo faciendo contra legem te exponeres; quia

H 2 non

non debes te censere legi adstrictum. Et contra
 ex tutiori sententia, eo dubio opus esse dispen-
 satione in casu alioquin Papali, adhuc poterit dispen-
 sare Episcopus; quia non videtur Pontifex
 reservare casus dubios, sed certos, ait Castrop
 apud Dian. *ibid. fin.* Et in simili de votis iterum
 agam mox infra.

REGULA II.

83 **I**N dubio facti fundantis legem homo manet
 in possessione sua libertatis. Contra In dubio
 supponentis legem, lex manet in possessione obli-
 gationis. Ratio Regulæ est eadem, quæ prioris.

Exempla primæ Partis.

84 I. In pænis. Universaliter in omnibus juribus
 legibus pœnalibus, etiam censurarum & irregu-
 laritatum, in dubio facti, quando verè invincibiliter
 dubitatur, an quis commiserit tale factum
 propter quod constat esse decretam pœnam, sive
 iuram, sive irregularitatem. &c. nemo censetur
 est ligatus: exceptâ solâ irregularitate ex delicto
 homicidij voluntarij, constante corpore delicti
 & non aliter: nam delictum commissum est
 etiam fundans legem pœnalem: & quia in dubio
 specialiter non præsumitur delictum commissum
 non potest inducere obligationem pœnæ. Si
 verè invincibiliter dubites, an homo à te percussus
 fuerit Clericus, nec ne, & ideo an sis excommuni-
 catus, non debes te censere excommunicatum
 sed licitè audire Sacrum, aliâque omnia excommuni-
 cationis prohibita facere potes: Quia nimirum

dubio non præsumitur factum, & melior est conditio possidentis; cum ergo quilibet possideat jus communicandi cum fidelibus, in Sacris, & Politicis, non debet in dubio eo jure spoliari. Sed de his mox plura inferius assert. seq. Similiter si dubites, an alius sit excommunicatus, aut si scias, eum excommunicatum, dubitas tamen, an sit non toleratus, scil. notorius percussor Clerici, aut jam nominatim denunciatus; non debes eum devitare, sed ut eum evitare tenearis, requiritur notitia moraliter certa notoreitatis, vel denuntiationis factæ. Ex communi Filliuc. tom. 1. tr. 13. c. 7. n. 129. aliòsque citans Dian. cit. resol 35. § 71. Ratio iterum est: Quia aliàs faceres illi injuriam, cum in dubio melior sit conditio possidentis. Excipe tamen, nisi ageretur de valore actus, ut si velles confiteri ei, quem dubitas, esse excommunicatum non toleratum; tunc enim abstinere deberes, ne te exponas periculo faciendi Sacramentum irritum, modò absque scandalo, vel alio periculo abstinere possis. Item si scias, hunc esse peccatorem, v. g. usurarium, concubinarium, sed dubitas, an sit notorius seu publicus, vel occultus, adhuc non est ei deneganda Eucharistia, quia in eo dubio homo possidet libertatem accedendi ad hoc Sacramentum. Ita post alios Dian. ibid. Adde speciale non rarum in praxi: si dubitatur, an infans fuerit valide baptizatus ob materiam, vel formam, vel intentionem dubiam, v. g. quia fuit ablutus in solo pede, vel in aqua artificiali, vel à Sacerdote, aut alio ebrio, balbutiente

tiēte &c. etsi supervivens debeat rebaptizari in
conditione, attamen sic mortuus non est prius
Ecclesiasticā sepulturā, sed in loco Sacro
sepeliri potest & debet, ob eandem semper rati-
onem, ex communi Dian, *ibid. resol. 69.*

II. *In votis & similibus*: Qui verè dubitans
emiserit votum, fecerit juramentum vel aliam
promissionem DEO vel homini: aut (quod
certissimum) constat quidem, te aliquid me-
decrevisse, dubitas autem invincibiliter, an
proposueris, an verò verè promiseris, ac animus
te obligandi habueris, & omnibus confidens
nulla pro voto præsumptio appareat; non tenetur
obligatione voti. Uti contra *Cor dubam, Vasquez
Azorium*, & alios sanè non paucos apud Dian
p. 4. tr. 2. resol. 10. docet jam communior
praxi tuta sententia, cum Suar. *tom. 2. de Relig.
l. 4. de voto. c. 5. Sanch. l. 1. Moral. c. 10. dicitur*
Layman. Marchant *citati*. Ratio est: Quia
hïc est possessio pro voto, vel juramento, seu
ita pro libertate voluntatis; nam illa facta sunt
legem, quæ, quia in dubio non præsumuntur,
possunt fundare obligationem contra certam
libertatem hominis. Et specialiter *Obligatio
juramenti, promissionis, adstruenda non est, nisi
quidè cognoscatur. Arg. L. Quidquid. de verbor.
lig.* Addunt DD. citati, verum esse, etiam si ali-
suspicietur, seu magis inclinet in eam partem,
vovisset, jurasset, promississet, dum tamen incertum
manet non teneri. Imò *Sanch. citat n. 37.* ad
verum esse, etiam si quis ob rationes utrinque

currentes probabilius opinetur, se vovisse, dummodo etiam rationes probabiles habeat, quod non voverit: posse, sequendo opinionem etsi minus probabilem & tutam, non implere. *Ratio est:* Quia licet pro voto fortiores urgeant rationes, & homo in eam partem magis inclinet; si tamen non sint adeo efficaces, ut assensum certum generent, sed rem adhuc relinquunt dubiam, si altera pars adhuc appareat probabilis, omnino debet prevalere possessio certæ libertatis.

III. *Ambigua circa vota.* I. Constat quidem, me emisisse votum, sed dubito, an habuerim intentionem me obligandi? teneorne voto? Omnino sic: quia possessio & præsumptio stat pro voto; nam in dubio præsumitur quis potius rectè vovisse, vel promisisse cum debita intentione essentiali promissionis, quàm stultè & nugatoriè. 2. Dubito, an habuerim sufficientem deliberationem, utpote quia votum factum fuit in aliqua animi perturbatione, v. g. ob metum mortis, ex morbo, naufragio, latrocino, aut ob vehementem passionem iracundiæ &c. maneone obligatus? Omnino manes: quia in his casibus rarò contingit defectus deliberationis requisitæ; & ideo ex communiter contingentibus præsumitur, debitam deliberationem adfuisse, tanquam aliquid alteri certò regulariter accessorium. Ita Suarez *de Relig.* tom. 2. l. 4. c. 6. n. 10. Sanch. *lib. 4. Moral. c. 1. n. 13.* Layman. *cit. Dian. p. 4. tr. 3. resol. 11. 3.* Dubito, an tunc temporis, quando vovi, habuerim usum rationis, aut defectum deliberationis, ex tenera ætate, quia

valde puer voti? Distinguendum cum Sanchez
 modò *cit. n. 14*: si vovens septennium exple
 tempore emissi voti, præsumendus est usus rati
 nis in ipso (nisi occurrant præsumptiones in co
 trarium prævalentes) ac proinde obligabitur vo
 iuramentum, vel alia promissio. Si autem
 non explevit septennium, præsumitur regulari
 defectus rationis (nisi in raro casu de illo con
 ret) ac proinde non obligabitur. 4. Hoc ip
 dubito, an tunc expleverim septennium, nec
 quando vovi? Respondebitur mox *regul. 3.*
 terim obiter nota, non solum ejusmodi vota
 bia irritari, vel dispensari à potestatem habere
 verum etiam si ejusmodi vota dubia emissã esse
 in materia reservata, utpote de castitate perpetua
 aut Religione ingredienda, non censentur esse
 servata Pontifici, quia cum reservatio sit odiosa
 restringenda est ad casus certos, nõ extendenda
 casus dubios, sine dubio non ex mente Pontificis
 universalis Patris. Communis cum Suarez *de*
6. c. 26. n. 6. Sanch. cit. l. 4. c. 40. n. 26. Quare
 ejusmodi & quibusvis dubiis votis dispensare
 test Episcopus, vel alius Privilegiatus.

IV *Ambigua circa Professionem.* Emissã
 fessionem Religionis, sed. 1. dubito: an me
 intercesserit, nec ne, præsumitur, non intercesserit
 & professionẽ valere: ut in quovis actu decernitur
L. 2. ff. de his, quæ metus causã. 2. Constat, quod
 tum intercessisse, sed dubito, an justè incussus
 rit, an verè gravis, vel levis, ideòque professio
 leat, nec ne? Iterum præsumendum est pro val
 8. Et

professionis; quia cum constet de professione, & exculatio dubia sit, possessio stat pro professione: & generaliter quodocunque dubitatur de valore professionis, judicatur in favorem Religionis. Communis DD. Suarez, *tom. 2. de Relig. l. 7. c. 2. n. 6.* Sanch. *de Matrim. l. 7. disp. 37. n. 12.* Less. alique apud Dian. *cit. resol. 55. 3.* Certè ex metu gravi injustè incusso, vel alia causa fictè professus sum, sed dubito, an intra quinquennium ratificaverim, nec ne? Distinguendum est: si ante elapsum quinquennium sic dubites, non teneris stare professione; sed adhuc reclamare, & exire potes, servatis servandis: quia ante quinquennium elapsum nec jus præsumitur ad ratificationem; ergo nec tu in dubio præsumere debes: ideoque in eo dubio possessio stat pro libertate. Contra verò, si post elapsum quinquennium primùm sic dubites, teneris professione: quia jus ipsùmque *Conc. Trid. sess. 25. c. 19. de Regular.* præsumit, professum ratificasse suam professionem, si ante quinquennium non reclamavit: ergo & ipse professus dubitans ita præsumere debet: & jam possessio stat pro Religionem. 4. Volo ingredi vel profiteri Religionem, sed dubito, an necessitas parentum sit gravis, ut meâ ope necessariò egeant, nec nec? Potes licitè ingredi & profiteri, & jam professus egredi non poteris secundum omnes; quia cum eo casu dubium sit præceptum, & obligatio succurrendi parentibus, possidet libertas filii ad ingrediendam Religionem. Vide latè Sanch. *l. 4. Moral. c. 4. n. 8.* Et nos iterum suo loco p. 3. *de votis.*

H 5

Exem.

Exempla secunda Partis.

85

I. Dubitans, an Vesperas vel alias Horas habet persolverit: an votum suum, juramentum, vel aliam promissionem impleverit: an certæ alicuius obligationis remissio facta sit, vel hîc & nunc excusans causa adsit, &c. manet obligatus ad huc implere, secundum omnes, nemine contradicente teste Tannero *hic disp. 2. q. 6. dub. 4. n. 48.* Cuius enim fuit obligatio, dubia verò exolutio vel liberatio, quæ, quia sunt aliquid facti, in dubio præsumitur: ideoque possessio & præsumptio tota stat pro legis obligatione. Excipe tamen si probabilem conjecturam habeas in contrarium, ut si dubitans de Hora aliqua recitata mentem habuisse propositum recitandi, librum tenentem Horas incepisse &c. præsumere poteris, tenentem recitasse; idque maximè, si scias, te Horam aliquam recitasse, dubitas autem solum, an aliquem librum dixeris; imò si sis timidæ conscientiæ, & faceres repetendo, aperis enim januam scrupuli & ideo Confessarius tibi injungat, ut non repetas & reliquum officium prosequaris, inquit beatus *Homo bonus apud Dian. cit. resol. 68.*

II. Idque universaliter verum est, quandoque ex parte operantis supponitur certa obligatio vel debitum aliquid faciendi, & dubia sit impletio etiam in materia justitiæ erga alterum, uti in *Vasquez s. 2. disp. 66. c. 7.* saltem quando solvitor dubitat, an v. g. debitum solverit, remissionem nam restituerit, &c. creditor autem non dubitat sed vel existimet non esse sibi satisfactum, vel

culti sibi debiti ignarus sit. Tunc enim iterum possessio stat ex parte debiti certi, & solutio dubia non præsumitur. At, quid si uterque tam debitor, quam creditor dubitet de solutione facta? Debitorem adhuc teneri ad integram solutionem affirmat *Sanchez cit. c. 10. n. 12.* Eò quòd creditor sit in certa possessione sui juris, quo per dubiam solutionem privari non potest. Contrà, debitorem omni obligatione liberat *Tanner. cit. n. 49.* Eò quòd in tali dubio melior sit conditio possidentis, utraque opinio probabitur, adeò ut eo casu, nec debitor condemnandus sit, si omittat: nec creditor, si exigat integram solutionem, ut notat *Layman cit.* qui tamen longè probabiliùs resolvit, ad æqualitatem inter utramque partem servandam, debitorem teneri non ad integram solutionem, sed tantum ad partem debiti secundum proportionem dubii: Quia æquitas non patitur, ut debitor, sine sua culpà, magno periculo subjaceat solvendi bis integrum debitum, creditor autem & ipse dubitans, unà cum dubio binæ solutionis, nulli periculo expositus sit.

III. Titius & Cajus eodem ferè tempore rem habuerunt cum Anna, nata inde prole; jam dubitatur quisnam eorum sit Pater, & prolem alere teneatur? Responsio communis est, utrumque obligari pro parte rata & æqualiter; cum utriusque constet de delicto; dubitent autem de excusatione. Sic *Vasq. Turrianus, Salas, & alii apud Dian. sapè cit. resol. 31.* Verùm mihi probabilissima visa est sententia aliorum, neutrum obligari ad quidquam;

nam

nam licet constet de delicto, non tamen contra
 sed dubium est, quisnam obligationem contra
 rit, ideoque melior est conditio utriusque po
 dentis res suas. Adde; quod neuter infantia
 num intulerit, sed potius alteruter magnum
 num praestiterit; cum melius sit esse, quam
 esse. Alia est ratio de duobus adulteris resp
 mariti, qui natam ex adulterio prolem alere
 tur. Ita praeter alios fuse Lugo *com. 1. de ju*
disp. 13. sect. 2. n. 20. Opposita tamen sententia
 utrumque obligans ad partem est communior
 certe in praxi tutior. Vide *Bardi discept. 6. c. 21.*
 Similiter in Concilio per suffragia secreta
 clusa est res injusta, in damnum Reipublicae
 privatae personae; dubito ego, an meum vo
 tuerit ex primis majoribus sufficientibus, an
 ex posterioribus post damnum suffragiis suffici
 tibus jam conclusum, teneborne ego restituere
 vel saltem concurrere ad compensationem da
 ni illati? Affirmat Petrus Navar. *l. 3. c. 4. n. 3.*
 quod rursus certum sit delictum & restitutio
 debitum, dubia vero excusatio. Sed aequè pro
 biliter negant *Rebellus Gordonus*, eosque citat
Dian. resol. 36. eò quod sit dubia obligatio, ideo
 melior conditio possidentis: utraque sententia
 probabilis.

IV. Ego nuper colludens Titio ad solutionem
 faciendam, per fraudem contra leges Iusi, decem
 ens lucratus sum decem aureos, & insuper de
 to, an non, si ego fraudem non adhibuissem,
 lucratus fuisset: ad quid teneor restituendum

te obligari solum ad restituendam illam pecuniam, quam per fraudem accepisti, & nihil amplius, scilicet aliam pecuniam, quam seclusâ suâ fraude alter fortè lucratus fuisset. *Ratio est*: quia in tam certo dubio melior debet esse conditio possidentis. Ita Less. l. 2. de justit. c. 26. dub. 2. Filiuc. tom. 2. tr. 37. c. 7. n. 103. Salas, Bonac. aliós que citans Diana resol. 75. ubi rectè advertit, si aliquis ludens dubitet, an hoc lucrum per fraudem acquisierit, eo dubio perseverante, debere restituere; quia nemo potest in dubio acquirere, & melior est conditio alterius possidentis jus suum. Plura vide in materia de restitutione, itémque de homicidiis dubiis tract. 4. & 5.

REGULA TERTIA.

IN dubio circa tempus inchoanda obligationis, 86
 homo manet in possessione suæ libertatis. Contrà. In dubio circa tempus finiendi obligationem, lex manet in possessione obligationis. Ratio Regule eadem, quæ præcedentium.

Exempla mixta utriusque Partis.

I. Ipso die jejunii, v. g. Sabbathi vel Vigiliæ, 87
 dubitans, an sonuerit hora noctis duodecima, veteri carnibus non potest, donec certior fiat. Certum enim est, legem obligare totâ die naturali usque ad horam noctis duodecimam: de qua dubitatur, nec in dubio præsumitur; ideóque possessio stat ex parte legis. Contrà verò, die præcedente jejunium, v. g. Feriâ ante Cineres, in multam noctem cœnans, & dubitans, an impleta sit hora duodecima, liberè potest pergere comedere, donec certior

certior fiat (sicut & in dubio subsequenti die censere potest, se non violasse jejunium) possessio stat pro libertate, cum certum sit, liber esse homini, comedere carnes totâ illâ die usque ad initium sequentis, quo certo jure non potest privari per dubium de finito tempore libertatis vel inchoato tempore abstinentiæ.

II. At quid dicendum de Sacerdote sequenti celebraturo, vel alio communicaturo? Resp. a distinctione: In dubio antecedenti, an fons hora duodecima, nec nec, Sacerdos celebraturus vel alius communicaturus sequenti die, omnino cessare debet à cibo & potu. Cum in tam generali præcepto, reverentiam tanti Sacramenti considerante, tutior pars eligenda sit: *Sanchez l. 2. Matrim. disp. 41. Laym. alii.* At verò in dubio subsequenti, an hâc nocte horam duodecimam excesseris edendo, vel bibendo, probabile est censet *Layman n. 36.* Sacerdotem posse celebrare, vel alium communicare, etiam ex voluntaria devotione (quòd si enim urget necessitas officii implendi, vel scandali vitandi, res certa est. Eademque est ratio, si celebraturus vel communicaturus dubitet, an os eluens, vel aliquid manducans, aliquid aquæ vel succi demiserit: Quia Ecclesiastica de jejunè communicaturis servituti non videtur tam arctè constringere conscientiam in dubio præsertim facti, quod aliàs non premitur. Omnino probabiliter. Magis probabiliter adhuc resolvunt *Sanch. uterque*, aliisque *etis Diana ibid. resol. 19.* Quando sunt divi

horologia in aliquo loco, & unum jam sonuit duo-
decimam, aliud verò non, eum, qui post sonitum
primi horologii ante sonitum alterius comedit &
bibit, posse sequenti die communicare, vel cele-
brare; dummodò constet, aliud horologium so-
nuisse primò post esum, vel potum completum.

Ratio est: Quia ejusmodi diversa horologia ha-
bent se sicut duæ opiniones probabiles, quarum
utramlibet licet amplecti in praxi & aliàs secun-
dum jura in odiosis potest ad ultimum appellari.

III. Juvenis post diligentem inquisitionem du-
bitans, utrum expleverit annum ætatis vigesimum
primum, à quo incipit obligari jejuniò, manet in
possessione libertatis, nec est adstringendus legi
jejunii: cum certa sit ejus libertas usque ad illum
annum expletum, expletio autem incerta. Contra
senex dubitans, an expleverit annum sexagesimum,
manet adstrictus lege jejunii, cujus obligatio cer-
ta est, dubia autem liberatio. Item dubitans, an
habeat annos requisitos ad sacros Ordines susci-
piendos, v. g. vigesimum quartum completum
pro Sacerdotio, interim abstinere debet: quia pos-
sessio stat pro lege Canonica certò prohibente an-
te expletos illos annos ordinari; expletio autem
incerta & dubia facta non præsumitur. Item, si
moriatur Canonicus, aliùsve Beneficiatus ultimâ
nocte mensis Episcopalis, in dubio, an ante vel
post medium noctis decesserit, Provisio beneficii
spectabit ad Episcopum, quia possidet mensis Epi-
scopalis. Oppositum consequenter dicendum
esset, si similiter moreretur ultimâ nocte mensis
Papa-

Papalis. Nisi putes, Pontificem nolle ad ejuster
 dubia extendi reservationem suam contra jus spon
 mune concedens Episcopo conferre omnia que
 ficia suæ Diœcesis, & sic adhuc Episcopum per
 conferre. Ita sentire videntur graves Auctores
 apud *Bardi discept. 6. c. 6. §. 11.*

IV. Denique, in dubio ætatis sufficientis
 requisitæ ad contrahendam obligationem,
 septennii completi, vel pubertatis, per se quæ
 præsumitur ætas minor, quæ prior est: at
 post factum, quando nimirum constat votum
 missum, sed dubitatur, an ante vel post septennium
 impletum; aut constat, contractum bonâ fide
 ctum, dubitatur autem, an ante vel post annos
 quifitos impletos, omninò standum est pro
 vel contractu: Quia semper præsumendum
 pro valore actûs potius, quàm pro nullitate.

communi Sanchez. l. 4. Moral. c. 1. num. 1.
 Quamquam quoad votum aliqui contrasententiam
 & probabile puto, quando dubitatur de ætate
 simul de deliberatione sufficienti; tunc enim
 nabiliter dubitatur de aliquo constituyente
 tiam voti in tam tenera ætate non facile præsum
 mendo. *Castropal. cum Tambur. l. 1. c. 3. §. 1.*
ætas. n. 7. Denique jam supra indicatum est, quod
 do dubitatur, an pueri habeant usum rationis,
 sumendi sunt habere, si septennium certò exple
 verint; Secus, si nondum expleverunt. At quod
 certò constet, puerum ante septennium expleverit
 verè habere usum rationis, & esse doli capax
 tenebitur ne tempore debito abstinere à carnalibus

fiteri, & alia hujusmodi &c. Affirmative re-
spondet Laym. lib. 5. tract. 6. c. 5. num. 6. alii-
que communiter loquendo de confessione puero-
rum. Omnino probabilius, & tutius. At certe
fatis probabiliter negat Joan. Sanch. apud Dian.
cui. resol. 52. hac notabili resolutione: *quamvis*
ante septennium puer doli capax sit, nullo precepto
positivo obligari reor, cum leges positiva ante illam
etatem, in qua communiter lumen rationis oriri
est solitum, non intendant obligare: & per acci-
dens contingat in uno vel altero puero usum ratio-
nis accelerari: in quo absque discordia puto con-
sentire Doctores. Ita Sanch. Certè in ultimo de-
ceptus: quem tamen sequitur Castropal. aliique
Recentiores.

Regula Quarta.

In dubio de modo obligationis contracte; vel so-88
lutionis facte; consideratis omnibus & nullo ob-
stante, presumendum est id, quod dubitanti fa-
vorabilius, seu minus onerosum est. Ratio est:
Quia favores ampliandi, odia restringenda sunt.
Et: nemo in dubio presumitur se velle gravare.
&c.

Exempla de modo obligationis contracte,
maxime in votis.

I. Universaliter, quandocunque possessio non 89
stat pro verbis voti, tenetur vovens in dubio ad id,
quod minus est, ut probat bene Sanch. l. 4. Mo-
ral. c. 16. n. 86. Et hinc qui vovet aliquid, &
THEOL. MORAL. PARS I. I dubia

ignorat, an sub mortali, vel veniali tantum
 gare se voluerit, idque neque ex vi verborum
 que ex materiæ quantitate, vel parvitate
 cari certò possit, judicari. Num obligari sub
 tantum, vel potius dispensa, ne scrupuli ha
 Item, qui vovit rosarium, dubius, an ince
 15. decadum, an verò tertiam tantum
 quinque vel sex decadum promiserit, ad
 lum obligatur: quia etiam tertia pars ro
 corona sex decadum rosarium Virginis app
 & obligatio, cum sit dubia, strictè interpre
 est. Suarez tom. 2. l. 4. c. 8. n. 5. Laym
 tr. 1. c. 5. §. 4. n. 31. Diana resol. 10. alii
 ipsos. Addit Sanch. l. 4. Moral. c. 13. n. 5.
 quis vovit orationem vel eleemosynam simp
 ter, satisfacere, si oret unum *Pater* & Ave
 det unum obolum: In quo exciperem, nisi
 modicum dare nimium dedecet perf
 dantis. Eadèmq; ratione, qui certus est, se
 se votum Religionis, sed dubitat invincibilite
 intenderit Religionem in communi, an verò
 vel illam in particulari, an strictiorem, vel
 rem? potest ingredi quamlibet: quia possessio
 pro libertate quoad electionem. Insuper
 bitet, an promiserit solum ingredi, an etiam
 teri, non tenetur profiteri, & perseverare in
 gione, sed satisfacit ingrediendo, & probatio
 iubeundo: quia votum in dubio obligat
 quod minus est. Suarez. cit. c. 8. n. 7. Sanch
 c. 16. n. 8. & alii contra Navarr. l. 3. consil. de
 num. 2.

II. Qui certus est, se vovisse castitatem, sed immemor verborum suorum seu formulæ vovendi, consideratis omnibus verè dubitat, an promiserit castitatem perpetuam, an verò temporalem tantum, usque ad tempus opportunum conjugii, potest eligere, quod minus est; & tempore opportuno matrimonium contrahere. Sanch. cit. l. 4. c. 16. à n. 16. Idemque est, si dubitet, an promiserit castitatem omnimodam, an verò conjugalem tantum; tenetur ad hanc solum, quæ minor est. Similiter qui certò vovit, non accessurum se ad fæminam, non tacturum mulierem, &c. aut è contra fæmina, se non admissuram virum &c. & verè sine dolo dubitet, utrum de accessu fornicario, & illicito tantum, an verò etiam de conjugali, ac licito accessu intellexerit, non tenetur abstinere à nuptiis, sed potest adhuc matrimonium contrahere, eoque uti: quia rursus possessio stat pro libertate. Sanch. l. 2. de matrim. disp. 41. n. 33. alijsq; citatis Dian. resolut. 10. Bardi discept. 6. c. 1. §. 9. & ita in similibus. In dubiis enim semper potest quis eligere minus, præsertim in voto, quod velut onerosum strictè interpretandum est.

III. Dixi autem: *si immemor verborum suorum &c.* nam quoties vovens est memor suorum verborum exterius, vel interius prolatorum, in dubio judicandum est juxta communem eorum intellectum. Unde si is, qui vovit Deo castitatem, absolutè protulit: *voveo, vel promitto castitatem*: cum hæc verba perpetuitatem quandam importent, omninò obligabitur ad perpetuam, &

omnimodam, ut novit Sanch. lib. 4. *Mora*
 13. cit. Et ibidem c. 16. n. 114. ad difficilem
 sum, quo quis dubitat, an voverit castitatem
 dependenter, vel dependenter à Religione in-
 dienda, optimè ita resolvit: Si vovens me-
 verborum in eis expressit & Castitatem, & Re-
 gionem, v. g. dicendo: *voveo Deo castitatem
 vare & Religionem ingredi*, absolute cen-
 tur castitas promissa principaliter, & per se,
 independenter à Religione; quia, cum in
 intentionis vota dijudicanda sint juxta com-
 nem verborum sensum, hæc pars possidebit in
 dubio: si verò sola Religio expressa sit in vo-
 dubitat vovens, an voluerit se etiam ad castita-
 obligare; aut licet memor sit, suæ inten-
 fuisse, se etiam obligare ad castitatem, dubita-
 tem, an dependenter, vel independenter à Re-
 gione, non obligabitur ad castitatem, nisi de-
 denter à Religione ingredienda; quia nulla
 ret hic possessio pro voto castitatis, nisi de-
 ter à Religione, cum sola Religio expressa sit
 quando quispiam intendit, se ad utrumque
 cipaliter velle obligare, solet utrumque
 mere. Ita verè Sanch. loc. cit.

IV. Qui certus est, se vovisse Ecclesie
 IO. mensuras frumenti, vel vini, & duplex
 fura, major & minor in communi usu loci sit;
 bitatur autem, de qua mensura intellexerit
 tur à vovente, vel hærede solum mensura
 ut expressè habetur c. *ex parte. de censibus.*
 que est in simili de nummis v. g. Taleris, vel

catas majoribus, & minoribus, ex voto, vel legato debitis, ut decernitur *L. Nummis. ff. de Legat.* Ratio est: quia de minoribus solum mensuris vel nummis est certitudo; de majoribus autem est dubium: ergo pro illis tantum, non pro his stat possessio, & præsumptio, & hic proprius est sensus Regulæ Juris in 6. *in obscuris minimum est sequendum.* Docetque communis DD. Sanch. *cit. lib. 4. Moral. c. 13. n. 8. Valentia, Azorius, Rebellus, aliisq; cit. Laym. apud. Dian. resol. 48.* Similiter, qui vovit, vel legavit calicem Ecclesiæ, dubitat autem, an aureum, vel argenteum, vel cupreum, satisfacit dando argenteum, vel quoad cuppam, si mos loci ita ferat; quia talis calix est etiam cultui divino sacratus: ita cum aliis *Laym. & Dian. cit.* Eademque ratione, qui promisit vinum, vel frumentum Ecclesiæ, aut ad usum Sacrificii, aut pro sustentatione Ministrorum, aut Hospitali, vel Pauperibus; & dubitat de qualitate; satisfacit dando mediocre, vel minus bonum: dummodo juxta morem loci decens, vel aptum sit ad usum iutentum. *Dian. cit. in fine.* Excipe semper, nisi aliunde sit ratio suadens, vel præsumptio mentem voventis, vel promittentis fuisse, obligandi se ad id, quod majus, vel melius est. vide *Laym.* Plures casus dubios congeram mox infra. n. 91.

Exempla Solutionis factæ.

1. Qui ex pluribus debitis diversæ rationis, Titio v.g. solvit unum aliquod, vix habet locum

conscientia dubia vel dubitatio, quodnam ex
 ribus solutum maneat: constat enim, illud
 tum prius extingui, quod magis gravat debi-
 rem; quia quilibet censetur operari, quod
 tilius est. Hinc debitum solvens in dubio cen-
 prius voluisse solvere pro debito oneroso, quod
 gratuito: maturato, quàm maturando; liqui-
 quàm non liquido; antèrius, vel nomine
 prio contracto, quàm postèrius vel nomine
 contracto: pro eo, de quo currit interesse, quod
 pro mero mutuo, &c. Quòd si tamen
 partem debiti, pro quo currit interesse, cen-
 pro interesse satisfacere, non pro capitali, quod
 indemnitàtem creditoris ita meritò decernit
 I. ff. de solut.

II. At: quid si debeam tibi centum v. g.
 quocunque titulo justitiæ, sive ex contractu,
 ex delicto, & interim do tibi gratis centum
 exprimens, imò nihil cogitans de illo debito
 stitiæ solvendo, eritne per hoc extinctum
 debitum justitiæ, & ego liber ab alia soluti-
 Affirmant aliqui, quos tacito nomine allegat
 mox cit. & sequitur Tamb. lib. 1. Decal. c. 3.
 v. solutio. n. 4. Ratio est: Quia semper ad
 homine voluntas generalis, & implicita satis-
 endi, prout potest per quemcunque actum
 quibusvis suis obligationibus, quas
 Idque omninò verum esset in casu, quo
 bitor præsertim ex delicto fur, usurarius ratio-
 biliter præsumit, vel probabiliter sibi persuadere
 quòd alter, si rem cognitam haberet, omne ne-

contentus, & debitum libenter remissurus esset. Verum hâc præsumptione seclusâ per se loquendo.

III. Verior omninò est Sententia negativa communis DD. nimirùm tali modo non extingui debitum Justitiæ, sed debitorem remanere obligatum. Ita pluribus allegatis Sanch. l. 1. Moral. c. 13. n. 11. Lessius. lib. 2. de Justit. c. 37. n. 11. Laym. lib. 3. tr. 2. c. 12. n. 9. Ratio est: Quia debitum justitiæ non extinguitur nisi per solutionem; isto autem modo donatio fit, non solutio: donatio autem gratuita, & debitum justitiæ omninò inter se repugnant; sicut indicat Apostolus ad Rom. 11. dicens: *si autem gratia, jam non ex operibus* (id est operum meritò debita) *alioquin gratia jam non est gratia*, sed debiti solutio, vel restitutio. Neque refert, quòd debitor ex Justitia, si sui debiti memor fuisset, gratis non donâset, sed debitum exsolvere voluisset; quia actualis dispositio voluntatis, non conditionalis, in contractibus attendenda est, juxta commune dictum: *conditionalia nihil ponunt in esse*. Limitat tamen hanc sententiam Laym. loco cit. his verbis: Nisi obligatio restituendi, puta pauperibus, ex Jure tantum Ecclesiastico promanet; tunc arbitror, probabiliter dici posse eleemosynas, quæ cum tali obligatione, quamvis non animo satisfaciendi factæ sunt, tamen ad eam extinguendam prodesse posse. Exemp. gr. Venit Canonicus ad confessionem, qui toto anno Canonicum officium recitare neglexit, & ideo ad pias causas trecentos aureos

restituere deberet; tali obligatione à Confessione illi significatâ respondet, se, quamvis hujus obligationis immemorem, his diebus statuamur, team Ecclesiæ donâsse, quæ trecentis, & aureis æstimetur: puto, quòd Confessarius contentus esse possit: tum quia non desunt DD. ita sentiunt, tum quia videtur esse virtualis intentio omniũ dantium eleemosynas satisfaciendâs eas omnibus obligationibus, quas suis peccatis negligentibus contraxerunt; tum denique quæges Ecclesiasticæ benignè interpretari debent. *Laym.* approbante *Dian.* & aliis communiter. Eadem ratio à fortiori erit in obligationibus aliquid faciendi ex præcepto Ecclesiæ, ex voto pœnitentiæ injuncta &c. ut si quis ex liberatione viseret Ecclesiam, Sacrum audiret, Psalterium recitaret, daret Eleemosynam, nullius obligationis memor, & postea primùm recordaretur esse diem festum, quòd eadem voverit, vel à Confessario imposita sint; jam continebitur per voluntatem generalem satisfecisse. Item nihil aliud cogitans, eleemosynam centum annorum v. g. per totum annum sparsim pauperibus distribuit, si dein advertat, se tantùm debuisse dare pauperibus ob aliquam obligationem tantum largiendum non tenebitur. *Sanct.* *alii cit.* Sed de hoc ex professo alibi.

IV. Verùm enim verò, ut prædicta doctrina *Laymani* etiam hoc tempore probè maneat, aliâ necessariâ limitatione indiget, mirùm intelligatur solùm de obligatione re-

endi pro Horis omissis jam antea contractâ ante talem indifferentem solutionem, prout revera se intelligere *Laym.* significat illis verbis: *his diebus &c.* minimè verò de ejusmodi obligatione primum postea contractâ: est enim hæc expressa inter propositiones damnatas ab Alexandro VII. Anno 1666. *Propositio 33.* ita sonans: *Regstitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascunque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit:* cujus rationem novissimè optimè dat Nicolaus Dubois Reginus & primarius Professor Lovaniensis, in examine dictarum propositionum; eò quòd eleemosynæ ante omissionem Horarum datæ non possint habere rationem solutionis, vel compensationis, quia hæ supponunt, jam contractum esse debitum; deinde illæ plerumque effectum suum consecutæ sunt, antequam per omissionem Horarum contrahatur obligatio, in quam proinde non possunt imputari: Quia tolleretur magna ex parte finis Constitutionum Concilii Lateranensis, & Pii V. qui fuit, per obligationem ejusmodi constringere negligentes: parùm autem constringerentur, si permissum esset, per quascunque quandocunque factas eleemosynas satisfacere futuræ obligationi. Hæc doctissimus Nicolaus Dubois.

Dubia miscellanea.

Juxta hæctenus latè dicta in materiis odiosis re-
solvitur in favorem operantis, vel pro valore actûs. E. gr. I. Superior, quando dubitat,

an causa dispensandi sit justa; nec ne; adhuc dispensare potest, quia declinandum est in clementiorem partem; idque exigit bonum & suavissimum regimen Ecclesiæ: esset enim multis scrupulis et posita potestas dispensandi, si ad solos casus certos extenderetur: vix enim unquam Superior, Confessarius privilegiatus auderet dispensare. Quando dubitatur, an dispensatio impetrata à Papa sit valida, nec ne: aut an causa in dispensatione, vel gratia petenda tacita, vel falsò expressa finalis; ita ut sine illa non concederetur dispensatio, vel gratia; an verò sit tantùm causa impulsiva, ita ut sine illa adhuc concederetur dispensatio, vel gratia; licet fortè non tam facilè, vel non potest? &c. præsumendum, dispensationem, gratiam esse validam, & causam illam fuisse impulsivam tantùm: ideòque obtentorem eà dispensatione, vel gratiâ licitè uti posse, contra *Baldum Molinam*, & alios, probabilissimè docent *Santus Granado*, *Castrop. Portellus noster*, eosque sequitur *Dian. cit. resol. 45. & 46.* Ratio est: Quia in re dubia judicandum est in favorem valoris actus, ut potius valeat, quàm pereat; quia præsumptio prævalet in eo dubio possessioni legis contrariæ & per hoc corrumpit fundamentum oppositæ sententiæ. De dubio, an privilegium aliquod sit reale, vel personale, vide *Dian. cit. resol. 51.* In dubio, an peccatum, vel casus aliquis sit reservatus, nec ne, præsumitur non reservatus, & potest absolvi à Confessario approbato quò

cunque tanquam non reservatus: quia reservatio est odiosa, ideoque est strictè interpretanda in favorem pœnitentis, & Confessarii. Ita Suarez. *de Relig. tom. 2. lib. 4. c. 5. n. 15.* Sanch. (Sed limitatè) *lib. 1. Moral. c. 10.* Filliuc. *tr. 21. c. 4. n. 172.* aliisque citatis Portellus *de dub. Regul. v. casus reserv. n. 7.* Dian. *p. 4. tr. 3. ref. 4.* Contra *Armillam, Cordubam,* & alios apud *Sanch. cit.* negativam tenentes, eò quòd hæc pars sit tutior, & solius habentis potestatem absolvendi à reservatis sit judicare, an casus sit reservatus, nec ne: Sed ubi hoc scriptum est? 4. Idèmq; dicendum in dubio, an excommunicatio, vel censura aliqua, privatio, vel inhabilitas sit latæ sententiæ ipso facto incurrenda, an verò sententiæ ferendæ tantum per Judicem? judicandum enim est, esse tantum sententiæ ferendæ; quia odia sunt restringenda. Ita ex communiore *Avila, Coninck, Hurt.* eosq; secutus *Dian. ibid. resol. 16.* Denique, qui dubitat, an legitimè sit natus, nisi id evidenter demonstretur, non tenetur sequi sententiam tutiorem, sed potest sequi sententiam mitiorem, præsumendo, se legitimè natum, saltem in materia Justitiæ, v.g. quando adeunda est hæreditas: ut probatur *ex L. filii. ff. de his, qui sui vel alieni juris sunt.* & docet communis DD. *Sylv. Turrian. Malder. Castrop. apud Dian. cit. resol. 6.* Sed vide de hoc latius dicta de adulterio, *p. 4. de Sacram. c. 2. sect. 4. n. 554.* Adde adhuc alia dubia specialia majoris momenti; sed pleraque remissivè alibi tractanda.

I. Peccatum dubium.

92 **C**elebris controversia est, an peccata dubia
 g. si dubites: an heri Vesperas omiseris,
 cogitationi turpi *consenseris*, ut dubia confite-
 da sint? Sed hæc jam fusiùs tradita sunt 3. p.
 de Sacrament. in materia de Pœnit. cap. 3. quæ-
 2. à num. 385. ubi affirmativam tenui, & c.
 annum teneo, ac omnimodis consulo in præ-
 Ratio sumitur I. Ex ipsa autoritate Doctorum
 tanti nominis & multitudinis: Antiquorum
 omnium, Recentiorum ferè omnium, exceptis
 paucis *loc. cit.* recitatis. Ita etiam docent Doctores
 mas in 4. de 21. q. 2. ad 3. D. Bonaventura
 p. 3. art. 2. q. 1. Alensis p. 4. q. 77. memb. 2.
 Navarr. c. 9. n. 14. Sotus, Azorius, Suarez
 Sanchez. l. 1. moral. c. 10. n. 66. Cardin. de
 go de Pœnitentia disp. 16. sect. 2. §. 3. toto. B.
 discept. 6. c. 11. p. 4. §. 1. *Alii apud ipsos.*
 Ex universali omnium fidelium consensu & præ-
 in lege nova, cujus initium ignoratur; Semper
 enim probis omnibus persuasum fuit, & ab
 quis tanquam certum suppositum, peccata
 dubia eo modo, quo in conscientia habentur,
 necessariò in confessione Sacramentali man-
 standæ. Nuper ab uno & altero Authore res hæc
 controversiam vocata est; qui contra communi-
 nem sententiam prudenti non possunt fundere
 practicè probabile iudicium, nisi ratione evidenti
 oppositum demonstraretur, quod sanè non fit. N.
 III. Concilium Tridentinum ab Adversariis

gatum, potius favet huic sententiæ. Ita enim textus habet. l. c. *Oportet à Pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occulissima illa sint.* Et post subdit: *Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, quamvis utiliter in confessione dicantur, taceri tamen cirra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt.* Quibus verbis Concilium à necessariò confitendis solum excludit peccata venialia, quæ à gratia Dei non excludunt, & ea mortalia, quæ post diligentem sui discussionem memoriæ non occurrunt: ergo peccata mortalia dubia, quæ post diligentem discussionem memoriæ occurrunt, secundum Concilium necessariò sunt confitenda. Nam *exclusio unius est alterius inclusio*, ajunt Juristæ. *Confirmatur: Concilium à necessariò confitendis excludens venialia, eò quòd iis à gratia Dei non excludantur, aperte supponit, omnia necessariò confitenda esse, quibus à gratia Dei excludimur: atqui peccatis mortalibus dubiis, supposito, quòd reverà facta essent, reverà excluderemur à gratia Dei, nihil enim facit ad amicitiam Dei præsens dubitatio de peccato præterito, an fuerit, nec ne: Nam sicut ex eo quòd dubitem, vel certò credam, me peccasse, si reverà non peccavi, illud dubium me non excludit à gratia DEI: ita ex eo, quòd dubitem vel credam, me non deliquisse, si reverà deliqui mortaliter, reverà sum exclusus à gratia Dei, non obstante illo dubio, vel judicio subsequenti, quod nul-*

nullum potest habere influxum in actionem proteritam: Ergo etiam peccata mortalia dubitantur, manent necessariò confitenda. Interim fatetur semper, etiam negativam esse probabilem, non tantum extrinsecè ab autoritate DD. sed etiam intrinsecè à ratione: an etiam satis tuta sit, videntur, qui experiri volunt: rationes in contrarium solutas vide. *loc. cit.* non vacat hîc omnia discutere.

II. Maleficium dubium.

93 **Q**uæstio est: an liceat adhibere medium quod ad causandum aliquem effectum, e. g. febrim, vel alium morbum curandum, quando dubitatur, an medium illud sit naturale vel superstitiosum, seu, an effectus talis fiat à causa naturali vel à dæmone? *ry.* breviter cum distinct. quæ media illa adhibita sunt res naturales, utpote herbaræ, radices, lapides, in dubio præsumi potest causare effectum naturaliter, & sic licitè adhiberi, saltem cum protestatione contraria nolendi effectum, si non naturaliter sed à dæmone causandum sit: quando autem media illa sunt res artificiales, signa, preces, characteres, funis, è quo suspensus fuit, &c. regulariter præsumendum est esse superstitiosa, non nisi dæmonis operatione pacto saltem implicito efficacia, ideòq; iis uti illicitum simpliciter erit; quemadmodum & illud certum semper est, petere à mago, vel faga solvendum maleficium, quando dubitatur, an possit solvi sine novo maleficio. Ita communis DD. in

materia; juvat interim audire *Sanch. lib. 2. Moral.*
c. 40. n. 44. si dubium est, an effectus à causa na-
turali proveniat, eò, quòd non constet, an vires
naturalis causæ excedat, nec ne, censendum est
potius, eum à causa naturali provenire; quia, cum
innumeræ agentium naturalium vires nos lateant,
non est, cur ex eo, quòd virtus illa nobis dubia
sit, effectum illum causæ naturali negemus, ne-
que absque necessitate confugiendum est ad oc-
cultam mali angeli operationem. Si autem con-
stet, effectum illum vires causæ naturalis excede-
re (ut si scheda appendatur collo contra febrim,
pestem &c.) existimo, nisi maxima operantis
sanctitas, & alia urgentissima indicia suadeant,
eum à DEO provenire, censendum esse in dubio
superstitiosum, & à dæmone provenire, etiamsi
verba adhibita sint sacra; quia quotiescunque cau-
sa adhibita nequit effectum naturaliter producere,
est superstitiosum, & ad tacitum cum dæmone
pactum pertinet. Ita omninò *Sanch.* At quid
de nostris (ut vocamus) Flagellis dæmonum,
Brevibus &c. ? nam & ipsa ab aliquo Juniore Scri-
ptore superstitiosis annumerari audivi. Certum
est, illa quemadmodum & alias res ab Ecclesia
benedictas, licitè adhiberi contra infestationes
dæmonum, & maleficia avertenda, vel impedienda;
at verò quando adhibentur ad curandos
morbos hominum, vel animalium defacto con-
tractos per modum causæ operantis cum certa spe
effectus, certissimum est, esse superstitiosum:
unde enim illa virtus, vel effectus? non à materia
ut

ut clarum est; non ab ipso Deo, vel Angelo, ubi enim Promissio, Bulla, vel Diploma? ergo a dæmone. Secus dicendum, & saltem tolerandum, si adhibeantur contra morbos solum per modum causæ impetratoriæ, ut ab ipso Deo effectus intuitu Sacrarum Reliquiarum, & rerum ab ecclesia benedictarum, ibi commixtarum, cum pia spe, & fiducia in ipso Deo, Sanctorum & ecclesiæ meritis: dico, *saltem tolerandum esse*: certe consulendum non est, sed potius dissuadendum ob gravissimum periculum superstitionis.

III. Bellum dubium.

94 **Q**Uando causa belli dubia est & controversa, v. g. de Jure vel Proprietate Regni, Provincia, Civitatis, vel alterius Juris post diligentem inquisitionem, & consultationem dubio perveniente, refert, an altera pars bonâ fide hæc possederit, nec ne? si sic bello justo locus esse potest; nam dubium superveniens non nocet bonæ fidei possessori, neque cogi potest possessor rem restituendam, priusquam manifestum sit esse alienam: quare, si eo casu bello iniuste occupatur possessor, istanquam vim passus iniuste non modò justo bello defensivo se defendere, rem ablatam sibi vindicare, verùm etiam bello offensivo injuriam illatam vindicare poterit. rectè probat *Victoria apud Laym. mox cit.* Quod si verò neutra pars litigans rem bonâ fide possiderit, tunc unus alterum cogere potest, ut vel mutuo consensu arbitri constituentur, vel res inter partes

dividatur per transactionem, juxta proportionem dubii Juris, quod cuiq; competere videtur: quód si justæ huic petitioni alter satisfacere renuat, jam injustus esse incipit, ideóque bello peti poterit. Quód si tandem ob rationes utrinque occurrentes utraque pars suam causam justam esse certò existimet, necesse quidem tunc est alteram partem decipi, si enim invincibilis error sit, & non ex pravo affectu ortus, tunc quandoque fieri potest, ut bellum ex utraque parte sit justum formaliter, nimirum per accidens propter errorem, vel ignorantiam invincibilem alterius partis, ita pluribus allegatis Laym. l. i. tr. i. c. 5. §. 2. à n. 25. & nos latius in materia de homicidio, ubi etiam de militibus in tali dubio militantibus. Vide etiam Dian. p. 4. tr. 2. resol. 7. & 50.

IV. Subditus dubitans.

Quadruplex hic potest esse dubium: duplex ex parte Superioris, & iterum duplex ex parte Subditi. *Ex parte Superioris.* I. Quando est dubium de ipsa Jurisdictione Superioris præcipientis, an nimirum præcipiens sit verus, & legitimus Superior, nec ne? siquidem præcipiens sit in possessione sui officij, vel dignitatis, manet melior conditio possidentis, & est præsumptio pro Superiore: ideóque subditus obedire tenebitur. Ex comuni Sanch. lib. 6. Moral. c. 3. n. 29. Laym. aliique citati. *Ratio est:* Quia cum is in possessione prælationis sit, non potest ob solum dubium certâ possessione spoliari denegando ei

obedientiam, donec certus sit defectus; et si
 trarium non improbabiler doceant *Vasq. & C.*
las apud Dian. resol. 8. consentientem, nimirum
 subditum eo casu non teneri obedire. *Ratio*
 Quia subditus tunc tantum habet obligationem
 obediendi Prælato, quando Prælatus habet jus
 potestatem certam præcipiendi: sed in nostro
 casu est dubium de ejus potestate legitima: ergo
 Verum ego priori communi sententiæ omni-
 adhæreo, præsertim ob gravissima inconvenientiam
 ex praxi contrariæ sententiæ oritura, ut quivis
 facile computabit. Denique si præcipiens non
 in possessione suæ prælationis, & officii,
 que denegari poterit ei possessio, & obedientia
 nec de iegitima electione, vel confirmatione
 stare; alioquin eo casu, perseverante post
 tam inquisitionem dubio, manebit possessio
 libertate subditi, qui proinde obedire non
 debet. II. Quando constat de Jurisdictione Super-
 rioris præcipientis, & solum dubitatur, an
 Jurisdictio vel potestas ad talem casum vel ma-
 riam se extendat, iterum manet possessio ex præ-
 Superioris præcipientis, & præcepti: ideo
 subditus obedire tenebitur, secundum omnia
Ratio est eadem: Quia nimirum certa est potestas
 & præceptum, excusatio verò dubia: & multo
 jora sequerentur inconvenientia in quovis regni
 ne, si in tali dubio, satis frequenter occurreret
 liceret subdito non obedire. Excipe tamen
 tum, quo subditus ita dubitans timeret, obedire
 sibi, vel tertio aliquid magnum in vita, fama, &

nore, vel rebus eventurum, ut si v. g. Superior
præceptivè interrogaret subditum de proprio, vel
alterius delicto, & esset dubium, an juridicè ita
interrogari possit, tunc enim subditus non tene-
tur illi obedire verum fatendo. Ita *Lessius l. 2. c.*
4. dub. 9. Vasq. Henriq. Medina apud Dian. cit.
resol. 9. Ratio est: tum quia in dubio favendum
est Reo: tum quia licet subditus non sit in posses-
sione libertatis, est tamen in possessione suæ secu-
ritatis, & Juris naturalis, quo potest se & alium à
damnis & periculis conservare; contraria autem
obligatio dubia est. Eademque ratione, contra
Less. lib. 2. c. 33. dub. 8. cum aliis probabilissimè
resolvit Molina com. 3. tr. 2. disp. 674. n. 7. quando
tributa sunt nova, & non constat de eorum Ju-
stitia, non deberi à subditis in conscientia, sed
posse defraudari, modò perjuriam & mendacia non
interveniant: imò denegari posse cessante scanda-
lo. *Ratio est:* Quia in dubio melior est conditio
populi possidentis, etsi non libertatem, attamen
pecunias, & res suas, & omnia ista nova tributa
præsumuntur injusta, quando de contrario non
constat: unde *c. quamquam de censibus in 6.* dicitur:
tributa regulariter esse contra Jura, tum Can-
onica, tum Civilia. Et *c. pervenit de censibus* ait
Pontifex: *Neesse est scire prius causam, propter*
quam census sit solvendus, quam solvatur. Sic
Molina. Itémque alij apud *Dian. resol. 39.* & nos
ex professo in 7. præcepto. *Ex parte Subditi.*
III. Quando est dubium speculativum, utrum res
præcepta secundum se sit licita, nec ne? rursus ma-
net

net possessio ex parte Superioris & præcepti, subditus tenebitur, conformando suam conscientiam practicè præcepto Superioris obedire: & certum sit posse eum præcipere, incertum & dubium, an hic & nunc non recta præcipiatur. Unde in dubio, an bellum sit justum, nec subditus semper potest: & jubente Principe erigatur militare: Quia iudicium de justitia, & justitia belli, non spectat ad subditum, sed Principem, vel Rempubicam, pro cuius præcepto justa causa meritò præsumere, & conscientiam suam practicè conformare potest, & debet. Subditus. Externus verò & liber non potest tunc militare, nisi iudicet saltem præsumptivè & extrinsecè probabilem & iustam esse causam. *Communis DD.* apud citatos & nos in materia homicidio. Excipe rursus, nisi & ipse Superior dubitet de honestate actionis, quam præcipit: de excessu suæ potestatis in præcipiendo: tunc enim subditus id sciens, & similiter dubitans tenebitur obedire, quia tunc Superior temerè præciperet, seque, & subditum obedientem periculo peccati exponeret: ergo &c. Ita contra cum aliis *Castropal. apud Dian. cit. resol. s. c. IV.* Quando est dubium practicum, utrum nunc liceat obedire Superiori præcipienti in materia, certum est apud omnes, stante tali dubio subditum non posse obedire: quia exponitur periculo peccati. Quomodo autem teneatur illud dubium deponere, ita distinguendum. Quòd si Superior sit vir doctus & prudens, &

rus tenebitur dubium deponere & obedire simpli-
citer, præsumendo, quòd Superior rem meliùs
perpenderit. Quòd si verò Superior sit indoctus &
imprudens, temerè solens effutire præcepta, tunc
subditus, vel per seipsum inquirendo veritatem,
aut viros doctos consulendo, debet se extricare
à dubietate. Quòd si in casu urgenti neque hoc
iplum fieri possit, dummodò non cognoscat mani-
festè esse peccatum, debet deposito dubio, Su-
periori obedire ob sæpè dictam rationem.

ASSERTIO XIII.

I *Nomnibus legibus pœnalibus etiam censurarũ 96
& irregularitatum, non tantum in dubio juris,
quando dubitatur, an pro tali facto vel casu ali-
qua pœna, censura, irregularitas quacunque lege
decreta sit: ubi universaliter vera est Regula pri-
ma tradita supra n. 80. sed etiam in dubio facti,
quando scilicet verè dubitatur, an quis commise-
rit tale factum, propter quod constat, decretam es-
se pœnam, censuram, irregularitatem, nemo cen-
setur ligatus, excepta sola irregularitate ex de-
licto homicidii voluntarii. Communior jam, &
secura sententia. Suarez de censuris disp. 40. Sect.
5. & 6. Sanch. l. 1. Moral. c. 10. latissime. Filliuc.
Tract. 21. c. 4. Laym. hic 5. §. 4. n. 39. Bard. di-
scept. 6. c. 7. §. 2. alii apud ipsos.*

§. I.

Ratio assertionis est. I. Quia in dubio factum
non præsumitur: & specialiter: *Nemo in
dubiis præsumitur deliquisse. L. meritò. ff. pro soc.*
Ergo

K 3

Ergo delictum aliquod factum vel eventu com-
 tum esse, indeque consequens poena, non pro-
 mi, sed demonstrari debet. II. Leges poenales
 censuræ tantum feriunt delictum simpliciter:
 delictum dubium non est delictum simpliciter
 ergo, &c. III. Omnia jura clamant: *Reum dubium
 esse absolvendum; In dubio neminem condem-
 dum; In poenis benigniorem interpretationem
 ciendam; Odia restringi, favores ampliari
 tere, &c.* Quæ sicut in aliis legibus poenali-
 foro externo, ita sanè etiam in censuris ac irre-
 laritatibus ex delicto (nisi jura aliud exprime-
 & foro conscientie, locum habere debent: quod
 si enim Judex neminem punire debet, sed ab-
 re, si delictum, ob quod juris poena decreta est,
 bium vel sufficienter cognitum non sit, mi-
 minus in foro conscientie aliquis se ipsum
 demnare & poenam in se exequi cogitur: v.g.
 stinere à Sacris tanquam excommunicatus,
 spensus, irregularis, donec delictum certum &
 ploratum sit. IV. Specialiter: Non est statuenda
 regularitas, nisi in casibus à jure expressis. c.
 qui, *De sententia Excommunicationis in 6.*
 quod in dubio facti aliquis irregularis censetur
 de solo homicidio voluntario in jure expressum
 est, locis citandis *num. seq. 98.* quando nimirum
 constat, & Clericum percussisse, & percussum
 mortuum esse; sed NB. c. *significasti de Homicidio*
interit; Si discerni non possit, ex cujus ritu percussus
interit; IN HOC DUBIO, tanquam homicidium
da debet haberi, cum IN HOC CASU cogitur;

fit tutius, quam temerè celebrare, ergo particularis illa decisio, quòd in dubio homicidii irregularitas præsumat, cum odiosa sit, non debet extendi ad alios casus, sicut nec debet extendi ad casum dubium mutilationis, vel homicidii iusti, in bello v.g. Quia Pontifices loquuntur de homicidio simpliciter, & prohibito.

§. II.

Exempla.

Cognitâ quâcunque lege pœnali contra adul-
terium, incestum, sacrilegium, &c. quam-
diu verum dubium est, an commiseris, utpote quia
nescis, an persona complex fuerit ligata, consan-
guinea, sacra, in neutro foro, interno, & externo,
obligari poteris. II. Verè dubitans, an homo ille
Clericus sit, quem percussisti, quamvis temerè per-
cusseris, non sine suspitione vel formidine, esse
fortè Clericum, si tamen postea veritatem depre-
hendere non possis, non debes te excommunica-
tum reputare. Quia licet constet de facto percus-
sionis, non tamen constat de percussione Clerici,
quæ sola punitur excommunicatione. *Can. si quis
suadente.* III. Similiter ratione: si quis etiam teme-
re & malâ fide sacrum Ordinem suscepit dubitans,
v.g. utrum ætatem requisitam habeat; an legiti-
mè natus sit; an uxor unica virgo accesserit, si po-
stea veritatem deprehendere non possit, non est
censendus irregularis, vel suspensionis censuram
incurrisse: quamvis sic temerè suscipiens peccâ-
rit, & perseverante dubio, nisi necessitas urgeat, à
sacro

sacro ministerio abstinere debeat, donec certum fiat v.g. de ætate legitima, quamdiu scilicet certior fieri posse spes est. *Ex communi Layman citat. 4. num. 38.* IV. Contra verò: si constet quod irregularis fuit, dubitet autem, utrum absolutus, vel dispensatus sit, abstinere tenetur: Quia possessio stat parte legis, & absolutio, vel dispensatio facta dubio non præsumitur, juxta Regulam primam & secundam, *num. 79. & seq. Sanch. Layman. cc. ex Abbate in c. proposuit. de Cleric. Excomm. mun.* ubi dicit: *Semel excommunicatus, præsumitur excommunicatus. Nam qualitas sita, que ex solo cursu temporis non tollitur, præsumitur existere, donec probetur sublata.*

S. III.

Affertionis Exceptio.

98 **I**N solo ergo dubio commissi homicidii voluntarii, dubitans habetur irregularis, idque speciali constitutione Pontificum, ob speciem deformitatem & indecentiam, si postea immutaret, homicidam ad sacri Ordinis ministerium accessisse. Habetur in jure Canonico *Tit. de homicidio, diversis locis l. 1. ad audientiam.* Pontifici casu de Presbytero, qui famulum cingulo percutiens, cultro e cingulo pendente vulneravit, postea superveniente morbo obiit: dubitantes autem, utrum mors ex vulnere, an vero ex morbo tantum secuta sit, & ideo Presbyter sit habitus irregularis? respondet Pontifex, quod

nisi appareat, illum aliâ infirmatione obiisse. *Quia sententia tutior in dubiis est eligenda. II. c. significasti.* Posito simili calu de Presbytero, qui furem ornamenta Ecclesiæ auferentem ligone percussit, postea à supervenientibus parochianis cum gladiis & fustibus penitus occisum. Hinc orto dubio utrum ex sola percussione Parochianorum, an verò ipsius Parochi obierit, ideoque Sacerdos esset censendus irregularis? respondet Pontifex, quòd sic: cum certum sit de vulnere à Parocho inflictò, rationem addens: *Cum in hoc casu cessare sit tutius, quàm temerè celebrare, pro eo, quod in altero nullum, in reliquo verò magnum periculum timeatur. III. c. petitio tua.* Proponit Clericus casum: se cum cæteris Clericis & Laicis occurrisse irruentibus hostibus Crucis Christi, & aliquos percussisse, sed dubitare, an aliquos occiderit, & an irregularis sit? respondet Pontifex: *si de interfectione cujusquam illum sua conscientia remordeat, à ministerio Altaris absteineat, cum sit consultius in illo dubio abstinere: quàm temerè ministrare.* IV. Consimiles casus certæ irregularitatis esse possunt: Aliquis applicavit causam ad abortum factus jam animati, effectu, ac vero homicidio secuto, postea dubitat, an causa illa à se applicata fuerit sufficiens vel efficax ad abortum causandum, an verò causatus fuerit vi alterius causæ, v. g. compressione prægnantis. Item Titius venenum porrexit cuidam, ut interiret, & eo incio, eidem ab alio efficacius venenum propinatum fuit, quo accepto, paucis post diebus mortuus est:

dubitat ergo Titius, an venenum suum etiam si
 cax fuerit ad mortem, nec ne, an potius alter
 venenum solum mortem causarit: Item Titius
 alteri consilium dedit ad occidendum Cajum
 homicidio patrato, comperit Titius, ipsum oc-
 forem gessisse capitales inimicitias cum Cajo;
 dubitat ergo, an homicidium secutum fuerit
 consilii, an potius vi solius privatae alterius inimi-
 citiae &c. In his & similibus casibus, dubitatio
 habendus erit irregularis in utroque foro: omnis
 enim ejusmodi casus manifestè comprehenditur
 sub allegatis Canonibus, ut intuenti & app-
 canti patet: uti ex communi notat *Bardi, discip.*
 6. c. 7. §. 5. & 8.

§. IV.

Exceptionis Limitatio.

99 **E**Xceptio vera esse debet, quando cum
 constat de corpore delicti seu homicidio
 facti, & aliquâ suâ cooperatione: quando nimirum
 certum est, hominem esse occisum occasione
 actionis, dubitat autem, an sua actio fuerit efficiens
 vel sufficiens ad causandum homicidium, factum
 etiam aliunde, seclusâ suâ actione, secuturum, tunc
 dubitans irregularis omninò habendus est, & in
 terim à Sacris abstinere debet. *Communis Doctri-*
nam apud Layman, citat. §. 4. a num. 30. Bardi citat.
 §. 3. Nam de ejusmodi casibus expressè tantum
 loquuntur Canones allegati: semper enim sup-
 ponitur homicidium factum fuisse, & solum du-
 bitabatur, utrum Clerici illi sufficienter, vel effi-

eaciter cooperati sint ad homicidium. Idemque est
 in aliis casibus *ibidem num. precedenti* subjectis.
 Contra verò, quando non constat, sed verè dubi-
 tatur de ipso *corpore delicti*, seu an homicidium
 reverà secutum sit, etsi constet de causa aliqua ap-
 plicata: v. g. scit aliquis, se percussisse, explosisse in
 hostem, venenum alicui applicasse, &c. dubitat
 autem, an aliquis inde mortuus sit: scit quispiam,
 se causam applicasse, consilium dedisse, aut aliter
 induxisse efficaciter foemina ad abortum facien-
 dum; dubitat autem, an abortus secutus sit: vel
 si constat abortum esse factum, dubitatur, an foe-
 rus fuerit animatus, ideòque homicidium patra-
 tum, nec ne: debet quidem omnem possibilem
 diligentiam adhibere ad cognoscendam verita-
 tem, interim abstinendo à Sacris, quantum potest:
 quòd si verò frustra adhibitâ diligentia dubium
 invincibile perseveret (quamvis adhuc præsum-
 ptionem juris esse pro irregularitate doceat com-
 muniò & tutior sententia *Soti, Navarri, San-
 chez, &c.*) probabilem tamen & tutam puto sen-
 tentiam ferè communem Recentiorum apud Dia-
 nam. *p. 7. tract. 5. resol. 24. Bardi cit. §. 4. Tam-
 burin. cit. §. 7. v. irregularitas n. 2.* Nimirum ta-
 lem invincibiliter dubitantem, post debitam in-
 quisitionem eximendum esse à pœna irregulari-
 tatis. *Ratio est:* Quia odiosa restringi convenit,
 non ampliari: atqui Canones allegati omnes (ex
 quorum constitutione præcisè inducitur irregu-
 laritas in dubio homicidii) loquuntur solum in
 casu, quando constat de corpore delicti, seu homi-
 cidii

cidii patrati, & solum de cooperationis sufficientia dubitatur: ergo non sunt extendendi ad casum quo de ipso corpore delicti, seu homicidio secus ambigitur.

SECTIO V.

De Conscientia scrupulosa.

SUMMARIUM.

100. Conscientia scrupulosa, seu scrupulus definitur
101. Quod sit, inani ratione nixa
102. Apprehensio (proprie loquendo)
103. Indeque natus timor, & anxietas mentis,
104. Alicubi peccatum esse, vel fuisse, ubi revera nihil est.
105. Contra scrupulum proprie dictum, quibus potestatem tenetur operari immediate & directe.
106. Contra scrupulum vero late sumptum mediate tenetur.
107. Remedium generale, & efficax contra scrupulos.
108. Objectio seu scrupulus generalis scrupulorum.

ASSERTIO XIV.

ICO Conscientia scrupulosa, seu Scrupulus dicitur, quod instar scrupuli, seu lapilli calcis inclusi, pedemque vexantis, animo inclusum vexet & agitet) est inani ratione nixa apprehensio, indeque natus timor & anxietas mentis, alicubi peccatum esse vel fuisse, ubi revera nihil est. Ex communi DD. Voce tantum differunt, rebus coincidunt diversae aliorum definitiones: Ut per S. Antonini p. I, tit. 3. c. 10. §. 9. Est quaedam vacillatio cum formidine ex debilibus conjecturis &c. Vasq. hic. disp. 67. c. 2. Esse levem quandam suspicionem seu existimationem ex levis rationibus, seu fundamentis. Marchant. Tit. 1. traët. 5. Tit. 6. q. 1. Est anxietas & titulus